

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка**

Факультет іноземних мов
Кафедра теорії і практики перекладу

**Кваліфікаційна робота
ВІДТВОРЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ В АНГЛО-
УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ**

**Спеціальність: 035.041 Філологія. Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська**

Здобувача другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Онищук Богдани Вікторівни

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
кандидат філологічних наук, доцент
Загородня Людмила Зеонідівна

РЕЦЕНЗЕНТ:
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри романо-германської філології
та професійної комунікації
Тернопільського національного
педагогічного університету імені
Володимира Гнатюка
Собчук Людмила Василівна

Тернопіль 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАДУ	7
1.1. Поняття фразеологічної одиниці: основні підходи до визначення	7
1.2. Класифікація фразеологічних одиниць у сучасній лінгвістиці	9
1.3. Структурно-семантичні особливості англійських та українських фразеологізмів	11
1.4. Проблема еквівалентності у перекладі фразеологічних одиниць	13
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ	16
2.1. Основні стратегії та способи перекладу фразеологічних одиниць	16
2.2. Типові перекладацькі труднощі при відтворенні англійських фразеологізмів українською	17
2.3. Вплив контексту на вибір перекладацького рішення	19
2.4. Відтворення національно-культурної специфіки у перекладі фразеологізмів	21
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВІДТВОРЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ НА МАТЕРІАЛІ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ	26
3.1.1. Характеристика джерельного матеріалу твору Джорджа Орвелла <i>Animal Farm</i>	26
3.1.2. Визначення рівня еквівалентності та адекватності перекладу	28
3.1.3. Аналіз перекладацьких трансформацій при відтворенні фразеологізмів	31
3.1.4. Узагальнення перекладацьких тенденцій і типових моделей відтворення	34
3.2.1. Характеристика джерельного матеріалу - твору Дж. Д. Салінджера <i>The Catcher In The Rye</i>	35
3.2.2. Визначення рівня еквівалентності та адекватності перекладу	36
3.2.3. Аналіз перекладацьких трансформацій при відтворенні фразеологізмів	39
3.2.4. Узагальнення перекладацьких тенденцій і типових моделей відтворення	41
3.3.1. Характеристика джерельного матеріалу твору Агати Крісті <i>Murder on the Orient Express</i>	43
3.3.2. Визначення рівня еквівалентності та адекватності перекладу	44
3.3.3. Аналіз перекладацьких трансформацій при відтворенні фразеологізмів	46
3.3.4. Узагальнення перекладацьких тенденцій і типових моделей відтворення	49
ВИСНОВКИ	52

ВСТУП

У сучасних умовах глобалізації та активного міжкультурного обміну переклад набуває особливого значення як інструмент комунікації та збереження художньої цінності тексту. Фразеологізми та ідіоми, що є важливими складовими мовної системи, відіграють ключову роль у відтворенні національної картини світу, стилістичного забарвлення твору та психологічної характеристики персонажів. Їх переклад є складною лінгвокультурною проблемою, оскільки прямі відповідники рідко зберігають і семантичну точність, і стилістичну функцію, і прагматичний ефект оригіналу. Саме тому дослідження еквівалентності та адекватності перекладу фразеологічних одиниць художніх текстів є актуальним для розвитку перекладознавства, лінгвістики та теорії міжмовної комунікації.

Актуальність проблеми

Вибір теми обумовлений необхідністю комплексного аналізу перекладацьких стратегій у творах різних жанрів та стилів англomовної літератури XX століття, які мають значну культурну й наукову цінність. Особливу увагу приділено творам Дж. Орвелла (*Animal Farm*, 1984), Дж. Д. Селінджера (*The Catcher in the Rye*) та Агати Крісті (*Murder on the Orient Express*). Ці тексти відзначаються багатою фразеологічною структурою, культурно специфічними мовними одиницями та стилістично різноманітними формами вираження, що створює високі вимоги до перекладача щодо збереження авторського стилю, психологічної достовірності та комунікативного ефекту. У науковому плані дослідження дозволяє зіставити відомі перекладацькі практики та виділити типові моделі трансформацій, що сприяє розвитку теорії динамічної еквівалентності у художньому перекладі.

Наукова новизна

Наукова новизна роботи полягає у комплексному порівняльному аналізі перекладів фразеологічних одиниць трьох визначних творів англomовної літератури, що раніше не здійснювався системно в межах одного дослідження. Вперше здійснено:

- класифікацію перекладацьких трансформацій за типами (лексико-семантичні заміни, ідіоматичні відповідники, стилістична компенсація, описовий переклад) для всіх трьох текстів;
- встановлено закономірності застосування культурно зумовлених адаптацій та експресивної компенсації у художньому перекладі;
- розроблено рекомендації щодо відтворення розмовної, сленгової та емоційно насиченої мови персонажів в українському перекладі;
- доведено, що домінуючою стратегією перекладу фразеологізмів є функціонально-комунікативна еквівалентність, що забезпечує збереження стилю оригіналу та психологічної достовірності персонажів.

Об'єкт і предмет дослідження

Об'єктом дослідження є процес художнього перекладу фразеологічних одиниць як засобу передачі стилю, психології персонажів та культурного контексту англomовного тексту.

Предметом дослідження є конкретні перекладацькі трансформації фразеологізмів у творах Дж. Орвелла, Дж. Д. Селінджера та Агати Крісті, які спрямовані на забезпечення семантичної, функціональної та прагматичної адекватності перекладу.

Мета дослідження

Мета дослідження полягає у виявленні закономірностей перекладу фразеологічних одиниць англomовних художніх текстів шляхом порівняльного аналізу оригінальних текстів і їх українських перекладів, з акцентом на збереженні стилю, психологічної достовірності персонажів та комунікативного ефекту.

Завдання дослідження

Для досягнення поставленої мети у роботі вирішуються наступні завдання:

1. Проаналізувати характер фразеологічної системи обраних творів та визначити особливості використання ідіом і сталих мовних конструкцій;
2. Визначити рівні еквівалентності та адекватності перекладу фразеологізмів у творах Дж. Орвелла, Дж. Д. Селінджера та Агати Крісті;
3. Систематизувати приклади перекладацьких трансформацій та класифікувати їх за типами;
4. Виявити закономірності застосування культурної адаптації та стилістичної компенсації;
5. Узагальнити типові моделі відтворення розмовних, сленгових та емоційно насичених одиниць в українському перекладі;
6. Розробити рекомендації щодо підвищення ефективності перекладу художніх текстів з урахуванням функціонально-комунікативного підходу.

Методи дослідження

У роботі застосовано комплекс теоретичних і прикладних методів:

- загально-наукові — аналіз, синтез, порівняння, класифікація;
- лінгвістичні — компонентний, семантичний, контекстуальний аналіз;
- перекладознавчі — контрастивний аналіз оригіналу та перекладу, визначення рівнів еквівалентності, класифікація перекладацьких трансформацій;
- статистичні — підрахунок частоти різних типів трансформацій для визначення тенденцій.

Матеріали дослідження

Матеріалом дослідження є оригінальні тексти і переклади українською мовою:

- Дж. Орвелл — *Animal Farm*, 1984; (переклад І. Чернятинського)

- Дж. Д. Селінджер — *The Catcher in the Rye* (переклад О. Логвиненка «Над прірвою у житті»);
- Агата Крісті — *Murder on the Orient Express* (переклад В. Качуровської).

У роботі проаналізовано майже 100 прикладів фразеологізмів і сталих виразів, що дозволяє зробити обґрунтовані висновки щодо закономірностей перекладу.

Теоретичне та практичне значення

Теоретичне значення роботи полягає у розробці комплексної системи аналізу перекладацьких трансформацій фразеологізмів та встановленні типових моделей їхнього відтворення у художніх текстах різних жанрів.

Практичне значення полягає у формуванні рекомендацій для перекладачів, викладачів англійської та української мов, а також у використанні результатів дослідження для підвищення якості перекладів художніх творів та розвитку міжкультурної комунікації.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАДУ

Фразеологічні одиниці становлять одну з найскладніших і водночас найбільш репрезентативних складових мовної системи, оскільки поєднують у собі лексичні, граматичні, семантичні та культурно-національні параметри. Вони відображають специфіку світогляду мовної спільноти, історичний досвід, культурні традиції, а також особливості мовної категоризації світу. Саме тому фразеологія посідає вагоме місце в сучасній лінгвістиці, виступаючи не лише як розділ мовознавства, а й як важливе джерело для досліджень у галузях когнітивістики, перекладознавства, міжкультурної комунікації та лінгвокультурології.

Актуальність вивчення фразеологічних одиниць зумовлена їхньою високою частотністю, семантичною складністю й важливістю для точного та стилістично адекватного відтворення висловлювань у різних мовах. Фразеологізми функціонують як знаки вторинної номінації, що акумулюють у собі як лінгвістичні, так і екстралінгвістичні смисли, а тому їх аналіз вимагає врахування широкого контексту — від граматичної структури до культурних конотацій. Дослідження природи фразеологічних одиниць дозволяє глибше зрозуміти закономірності організації лексичного складу мови, механізми семантичних трансформацій та принципи становлення мовної ідіоматики.

Метою першого розділу є комплексне теоретичне осмислення фразеологічної одиниці як специфічної мовної категорії. У межах розділу розглядаються основні наукові підходи до визначення фразеологізму, встановлюються його ключові структурно-семантичні характеристики, а також аналізуються основні принципи та критерії класифікації фразеологічних одиниць, що відображають різні аспекти їхньої природи — від структурної організації до семантичної цілісності. Особлива увага приділяється питанням культурної зумовленості фразеологізмів, їх ролі у формуванні мовної картини світу та значенню для аналітичної й перекладацької практики.

Таким чином, цей розділ створює теоретичне підґрунтя для подальшого дослідження фразеологізмів у контексті їхнього функціонування, перекладацьких трансформацій та міжмовної відповідності, формуючи системне бачення природи та специфіки фразеологічних одиниць.

1.1. Поняття фразеологічної одиниці: основні підходи до визначення

Поняття *фразеологічної одиниці* є одним із ключових у сучасній лексикології та перекладознавстві, оскільки воно охоплює складні мовні утворення, що поєднують у собі лексичні, граматичні, семантичні та культурно-національні характеристики. Фразеологічні одиниці відображають специфіку мовної картини світу, історичний і культурний досвід мовної спільноти, а також

особливості національного мислення, що зумовлює підвищений інтерес до їх дослідження в межах різних лінгвістичних парадигм.

У мовознавчій традиції термін *фразеологія* трактується двояко. Зокрема, М. П. Кочерган визначає фразеологію, по-перше, як сукупність фразеологізмів певної мови, а по-друге, як розділ мовознавства, що вивчає фразеологічний склад мови. Учений наголошує, що фразеологізми є стійкими словосполученнями, тобто «готовими сполученнями слів, які не створюються в мовленні подібно до вільних словосполучень, а відтворюються у фіксованому вигляді». Фразеологізм визначається як «відтворювана одиниця мови з двох або більше слів, цілісна за своїм значенням і стійка за складом та структурою». Важливою ознакою таких одиниць є їхня вторинна номінація, за якої первинно мотивований образ словосполучення переноситься на нову ситуацію, утворюючи нове, цілісне значення [1, с. 43].

Подібної позиції дотримується і І. В. Корунець, який у межах перекладознавчого підходу підкреслює структурну, лексичну та семантичну фіксованість ідіоматичних або фразеологічних виразів. Науковець зазначає, що значення фразеологічних одиниць у більшості випадків не є сумою значень їхніх компонентів, а визначальною їх характеристикою виступає образність, зокрема метафоричний характер функціонування в мові [6, с. 182]. Це положення є особливо важливим для подальшого аналізу проблем перекладу фразеологізмів, оскільки саме метафоричність і семантична цілісність зумовлюють труднощі їх адекватного відтворення іншою мовою.

Сучасні дослідники розширюють традиційні визначення фразеологічної одиниці, акцентуючи увагу на її функціонально-семантичних властивостях. Так, В. Дроботенко розглядає фразеологізм як самостійну мовну одиницю, що характеризується динамічністю, стабільністю значення, наявністю граматичних ознак та здатністю функціонувати в мовленні без істотних структурних змін [1, с. 43]. Такий підхід дозволяє трактувати фразеологічні одиниці як системні елементи мови, а не як випадкові або периферійні словосполучення.

У межах когнітивно-лінгвістичних досліджень особлива увага приділяється культурній зумовленості фразеологічних одиниць. Дослідники зазначають, що фразеологізми функціонують як стереотипи національної свідомості та відображають історичні події, традиції, релігійні уявлення, побутові реалії та колективний досвід суспільства. Вони здатні фіксувати як конкретні факти дійсності, так і символічні образи, сформовані під впливом культурних і світоглядних чинників [24, с. 94–95]. Таким чином, фразеологічна одиниця постає не лише як мовний знак, а і як носій культурно значущої інформації.

У сучасній лінгвістиці сформувалися два основні напрями розуміння природи фразеологічних одиниць. Представники першого напрямку розглядають фразеологізм як особливий тип словосполучення, що відзначається стійкістю, семантичною єдністю та відтворюваністю. У межах цього підходу деякі вчені

включають до об'єкта фразеології всі можливі словосполучення мови, незалежно від ступеня їх стійкості. Інші ж дослідники обмежують коло фразеологічних одиниць лише тими словосполученнями, які мають специфічні структурні й семантичні ознаки, що відрізняють їх від вільних синтаксичних конструкцій [1, с. 11].

Згідно з узагальненою позицією дослідників, фразеологічна одиниця є немодельованим словосполученням, семантична єдність якого не створюється в процесі мовлення, а відтворюється у готовому вигляді та функціонує як цілісний член речення. Незначні структурні модифікації не впливають на основні ознаки фразеологізму, що свідчить про стабільність його семантичного ядра [1, с. 11].

Отже, аналіз наукових підходів до визначення фразеологічної одиниці дає змогу зробити висновок про багатовимірність і складність цього поняття. Незважаючи на різноманітність трактувань, дослідники одностайно визнають такі ключові ознаки фразеологізмів, як стійкість, відтворюваність, семантична цілісність, ідіоматичність та культурна маркованість. Сукупність цих характеристик зумовлює специфіку функціонування фразеологічних одиниць у мові та визначає їхню особливу роль у процесі перекладу, що потребує врахування не лише лексичного значення, а й образно-культурного змісту.

1.2. Класифікація фразеологічних одиниць у сучасній лінгвістиці

У сучасній лінгвістиці проблема класифікації фразеологічних одиниць залишається однією з найбільш дискусійних, що зумовлено складною природою фразеології як мовного явища та різноманітністю підходів до визначення її обсягу. Насамперед у мовознавстві розрізняють вузьке та широке розуміння фразеології. Прихильники вузького підходу звужують межі фразеології, відносячи до неї виключно ідіоми — стійкі словосполучення з немотивованим значенням. Недоліком такого підходу є те, що з поля зору дослідників випадає значна кількість фразеологічних одиниць із мотивованим образним значенням, які активно функціонують у мовленні [3, с. 63].

На наш погляд, доцільнішим є широкий підхід до трактування фразеології, оскільки він дає змогу охопити різноманітність стійких мовних утворень, що реально використовуються в мові. Разом із тим такий підхід ускладнює чітке розмежування фразеологічних одиниць і вільних словосполучень, що зумовлює необхідність застосування додаткових класифікаційних критеріїв.

У межах широкого підходу до складу фразеології включаються всі види стійких поєднань слів, зокрема крилаті висловлювання, афоризми, прислів'я, приказки, клішовані мовні формули та газетні штампи [3, с. 63]. Такий погляд дозволяє комплексно описати фразеологічний фонд мови, однак потребує залучення семантичних, структурних і функціональних параметрів для систематизації цих одиниць.

Важливе місце в сучасних дослідженнях посідає типологічний підхід до класифікації фразеологічних одиниць. Як засвідчують лінгвістичні праці, ідіоматичні та стійкі вирази є універсальним явищем, притаманним усім мовам світу. Вони характеризуються лексичною, а часто й структурною стабільністю та можуть виконувати однакові синтаксичні функції, зокрема функції підмета, присудка, додатка або обставини [7, с. 165–172]. Крім того, у різних мовах виділяються парадигматичні класи ідіом залежно від їх частиномовної належності: іменникові, дієслівні, прислівникові та інші.

Зазначені положення є принципово важливими для перекладознавчих досліджень, оскільки дають змогу розглядати фразеологічні одиниці не лише як мовні, а й як міжкультурні утворення. Усвідомлення їх універсальних і водночас національно специфічних рис сприяє глибшому розумінню труднощів, що виникають у процесі міжмовної передачі ідіоматичних значень.

Зіставний аспект класифікації фразеологічних одиниць передбачає розмежування абсолютних еквівалентів, часткових (наближених) еквівалентів та ідіоматичних аналогій. Окрему групу становлять національно марковані ідіоми, що відображають культурні, історичні та ментальні особливості певної мовної спільноти. Вони формуються на основі образів і реалій, характерних для конкретного народу, і зазвичай не мають повних відповідників в інших мовах. Поряд із цим виділяють також групу міжнародних ідіом, які функціонують у кількох географічно або культурно споріднених мовах [7, с. 165–172].

Аналіз національно зумовлених ідіом засвідчує тісний зв'язок фразеології з культурним досвідом мовної спільноти. Саме ця особливість значною мірою ускладнює процес перекладу, оскільки вимагає від перекладача не лише ґрунтовної мовної підготовки, а й розвиненої міжкультурної компетентності.

Однією з найвідоміших і найпоширеніших у лінгвістиці є класифікація фразеологічних одиниць за ступенем семантичної злитості їх компонентів, запропонована Ш. Баллі та згодом доповнена В. В. Виноградовим. Згідно з цією класифікацією, фразеологізми поділяються на фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності та фразеологічні сполучення. Фразеологічні зрощення є семантично неподільними одиницями, значення яких не впливає зі значень окремих компонентів, у зв'язку з чим вони фактично ототожнюються з ідіомами і не підлягають дослівному перекладові іншою мовою [9, с. 244–247].

Фразеологічні єдності також характеризуються семантичною цілісністю, однак їх значення є мотивованим і виникає внаслідок метафоричного переосмислення вільного словосполучення. Фразеологічні сполучення, своєю чергою, відрізняються тим, що всі їхні компоненти мають чітке лексичне значення, хоча один із них уживається у зв'язаному значенні. Представники широкого підходу до фразеології додатково виділяють фразеологічні вирази — стійкі, семантично подільні одиниці, до яких належать прислів'я, приказки та афоризми відомих діячів науки, культури й суспільного життя [9, с. 244–247].

Попри те, що класифікація за ступенем семантичної злитості компонентів була сформульована в межах класичної лінгвістики, вона й сьогодні зберігає свою актуальність, оскільки дозволяє системно описати внутрішню семантичну організацію фразеологічних одиниць і є зручною для їх аналізу в перекладознавчих дослідженнях.

Узагальнюючи наведені підходи, можна стверджувати, що жодна класифікація фразеологічних одиниць не є універсальною. Водночас поєднання семантичних, структурних, функціональних і типологічних критеріїв створює надійне теоретичне підґрунтя для подальшого дослідження фразеологічних одиниць, зокрема в аспекті їх англо-українського перекладу.

1.3. Структурно-семантичні особливості англійських та українських фразеологізмів

Розглядаючи класифікацію фразеологічних одиниць за структурно-семантичним принципом, слід зазначити, що в англійській та американській лінгвістиці частіше використовується термін *set expression*, який за своїм змістом відповідає поняттю «фразеологічна одиниця». Поряд із ним широко вживається термін *idiom*, що в англійській традиції має узагальнене значення і охоплює всі типи стійких виразів, а не лише фразеологічні зрощення у вузькому розумінні. Така термінологічна специфіка свідчить про прагнення англійського мовознавства до функціонального й структурного, а не суто семантичного опису фразеології [3, с. 64–65].

Зі структурно-семантичного погляду фразеологічні одиниці можуть бути класифіковані за частиномовною та синтаксичною організацією. У межах цього підходу виокремлюють кілька основних груп.

Іменні [субстантивні] фразеологізми позначають особу, предмет або явище і функціонують у реченні як іменники. Такі одиниці часто виконують номінативну функцію та характеризуються високим рівнем узагальненості значення. Наприклад: *the apple of one's eye* — «улюблена людина»; *a blessing in disguise* — «неочікувана користь». В українській мові їм відповідають одиниці типу *біла ворона, золоте серце*.

Дієслівні фразеологізми передають дію або стан як процес і є одними з найпродуктивніших у мовленні. Вони виконують предикативну функцію та часто мають образне значення. Наприклад: *to break the ice* — «розрядити напружену ситуацію»; *to spill the beans* — «видати таємницю». В українській мові аналогічну функцію виконують вирази *звести кінці з кінцями, пускати пил в очі*.

Модальні фразеологізми відображають ставлення мовця до ситуації або висловлювання та передають оцінку, сумнів, згоду чи заперечення. Наприклад: *that's beside the point* — «це не по суті»; *it's easier said than done* — «легко сказати, важко зробити». Такі одиниці відіграють важливу прагматичну роль у мовленні.

Прислівникові фразеологізми характеризують спосіб, міру або умови дії й виконують функцію обставини. Наприклад: *in the blink of an eye* — «миттєво»; *at a snail's pace* — «дуже повільно». В українській мові подібну семантику мають фразеологізми як *оком змигнути*, *черепашачим кроком*.

Атрибутивні фразеологізми позначають постійну або тимчасову ознаку особи чи предмета й виступають у ролі означення. Наприклад: *cold-blooded* — «безжальний»; *long in the tooth* — «немолодий». Українськими відповідниками можуть бути *кам'яне серце*, *стріляний горобець*.

Вигуківі фразеологізми виражають емоції, почуття або реакції мовця й зазвичай функціонують як окремі висловлювання. Наприклад: *Good grief!* — «От халепа!»; *Well, I never!* — «Ніколи б не подумав!».

Порівняльні фразеологізми [симіле] ґрунтуються на образному зіставленні та мають сталу структуру. Наприклад: *as cool as a cucumber* — «спокійний, незворушний»; *as blind as a bat* — «дуже неуважний». В українській мові їм відповідають вирази *тихий, як вода*, *сліпий, як кіт*.

Зв'язкові фразеологізми виконують текстотвірну функцію, забезпечуючи логічний зв'язок між частинами висловлювання або тексту. Наприклад: *to put it mildly* — «м'яко кажучи»; *on the other hand* — «з іншого боку».

Подвійні фразеологізми складаються з двох компонентів, з'єднаних сполучником, і характеризуються ритмічною та семантичною симетрією. Наприклад: *pros and cons* — «переваги і недоліки»; *safe and sound* — «цілий і неушкоджений» [3, с. 64–65].

На нашу думку, наведена класифікація є зручною для зіставного аналізу, оскільки дозволяє виявити як спільні, так і відмінні структурно-семантичні риси англійських та українських фразеологізмів, що має важливе значення для подальшого перекладознавчого аналізу.

За структурою фразеологічні одиниці також поділяють на **словосполучення** та **речення**. Фразеологізми зі структурою словосполучення характеризуються наявністю головного та залежного компонентів і можуть бути іменними, дієслівними або прислівниковими. Фразеологізми зі структурою речення, своєю чергою, мають граматичну основу та можуть бути поширеними або непоширеними, подібно до звичайних синтаксичних конструкцій. Наприклад, український фразеологізм *серце завмирає* є непоширеним двоскладним реченням, тоді як *душа не на місці* має ускладнену внутрішню структуру [18, с. 65–66].

У сучасних англійських дослідженнях структурні типи фразеологічних одиниць доповнюються семантичною класифікацією за ступенем композиційності. Виокремлюють некопозиційні ідіоми, частково мотивовані ідіоми, колокації та прагматично закріплені формули. Такий підхід дозволяє комплексно описати фразеологічні одиниці як багатовимірні мовні утворення, у яких структура й значення перебувають у тісному взаємозв'язку [20, с. 66–72].

1.4. Проблема еквівалентності у перекладі фразеологічних одиниць

Проблема еквівалентності посідає особливе місце в перекладознавчих дослідженнях фразеологічних одиниць, оскільки саме вони є найбільш чутливими до національно-культурних і мовних відмінностей. На відміну від окремих лексем, фразеологізми акумулюють історичний досвід, образне мислення та стереотипи мовної спільноти, що ускладнює їх адекватне відтворення іншою мовою. Саме тому переклад фразеологічних одиниць рідко ґрунтується на принципі формальної відповідності й здебільшого потребує глибшого семантичного та культурного аналізу.

Як показує зіставлення англійських та українських ідіом, між ними часто відсутня лексична, структурна й образна однорідність, що безпосередньо впливає на вибір перекладацької стратегії [6, с. 187–188]. У цьому контексті слушною є думка І. В. Корунця про те, що адекватність перекладу залежить не від одного чинника, а від сукупності взаємопов'язаних параметрів: походження ідіоми, ступеня збігу образних компонентів, можливості їх сприйняття носіями мови перекладу, а також від збереження або трансформації структурної форми [6, с. 187–188]. Аналіз цих чинників дає змогу стверджувати, що еквівалентність у фразеологічному перекладі має градуальний, а не абсолютний характер.

Принциповим є усвідомлення того, що фразеологічна еквівалентність не зводиться до простого співвідношення значень. Навіть за наявності семантично близького відповідника в мові перекладу фразеологічна одиниця може втрачати експресивність або змінювати прагматичний ефект. Це змушує перекладача виходити за межі словникової відповідності та орієнтуватися на функціональний вплив одиниці в конкретному контексті.

Особливо складним є переклад національно маркованих фразеологізмів, які ґрунтуються на культурно специфічних образах. У таких випадках, як слушно зауважує І. В. Корунець, переклад зазвичай досягається шляхом застосування різноманітних перекладацьких трансформацій, спрямованих на адаптацію змісту та образу до мовних норм і когнітивних очікувань адресата [6, с. 196]. На наш погляд, такі трансформації не слід розглядати як відхилення від оригіналу, оскільки саме вони забезпечують збереження комунікативної функції фразеологізму.

Водночас існує обмежене коло фразеологічних одиниць, переклад яких можливий шляхом послівного відтворення. Йдеться про міжнародні ідіоми, що мають спільне джерело походження й зберігають однакову образну основу в різних мовах. Такі одиниці можуть функціонувати як повні еквіваленти, що значно полегшує процес перекладу [8, с. 238]. Проте, на наш погляд, саме винятковість подібних випадків підтверджує загальну тенденцію до переважання часткової або функціональної еквівалентності у фразеологічному перекладі.

Окрему групу труднощів становлять фразеологічні одиниці, які не мають відповідників у мові перекладу. Як зазначає М. Бейкер, способи концептуалізації дійсності в різних мовах є непередбачуваними й лише зрідка повністю збігаються [28, с. 71]. У таких випадках перекладач опиняється перед вибором між точністю передачі змісту та збереженням образності, що нерідко призводить до втрати одного з цих компонентів.

Ще більш ускладненим є переклад ідіом, які мають формально або семантично подібні відповідники, але відрізняються за конотаціями чи сферою вживання. Крім того, особливі труднощі виникають тоді, коли фразеологічна одиниця у вихідному тексті реалізує одночасно пряме й переносне значення. За відсутності повного збігу форми та значення відтворення такого стилістичного ефекту в мові перекладу стає майже неможливим [28, с. 72]. На наш погляд, саме такі випадки найяскравіше демонструють межі перекладної еквівалентності.

Отже, аналіз проблеми еквівалентності у перекладі фразеологічних одиниць дає підстави стверджувати, що повна еквівалентність є радше винятком, ніж правилом. У більшості випадків перекладач має справу з різними формами часткової або функціональної відповідності, що вимагає комплексного підходу та гнучкого використання перекладацьких стратегій. Саме це зумовлює необхідність поєднання лінгвістичного аналізу з урахуванням культурного й прагматичного чинників у перекладі фразеологізмів.

Висновки. Фразеологічні одиниці є складними мовними утвореннями, що поєднують семантичну цілісність, стійку структурну форму та національно-культурні особливості. Вони виконують як номінативну, так і експресивну функцію, виступаючи носіями образності та соціокультурного досвіду мовної спільноти. Саме ця багатовимірність зумовлює підвищений інтерес до фразеології як з боку лінгвістики, так і перекладознавства, а також потребу в комплексному підході до її аналізу.

Аналіз наукових підходів до визначення фразеологічної одиниці засвідчив відсутність єдиного універсального трактування цього поняття у сучасній лінгвістиці. Фразеологізм розглядається як відтворювана, семантично цілісна та стійка за складом одиниця, значення якої не зводиться до суми значень її компонентів. Такий підхід дозволяє трактувати фразеологічні одиниці не лише як мовні конструкції, а й як відображення когнітивних і культурних особливостей носіїв мови.

Розгляд класифікацій фразеологічних одиниць показав наявність різноманітних критеріїв їх систематизації, зокрема семантичних, структурних і функціональних. Поєднання цих критеріїв дає змогу більш повно описати природу фразеологізмів і врахувати їхню багатофункціональність у мовленні, що є особливо важливим для теорії та практики перекладу.

Структурно-семантичний аналіз англійських та українських фразеологізмів виявив як спільні риси, так і суттєві відмінності, зумовлені специфікою мовної картини світу кожного народу. Ці відмінності безпосередньо впливають на вибір перекладацьких стратегій і підтверджують, що переклад фразеологічних одиниць не може здійснюватися за єдиною універсальною моделлю, а потребує індивідуального підходу до кожного випадку.

Аналіз проблеми еквівалентності у перекладі фразеологічних одиниць дозволив дійти висновку, що повна перекладна відповідність трапляється порівняно рідко. У більшості випадків перекладач має справу з частковою або функціональною еквівалентністю, що зумовлює необхідність застосування перекладацьких трансформацій. Вибір таких трансформацій залежить не лише від семантичних і структурних характеристик фразеологізму, а й від прагматичних і культурних чинників, які визначають його сприйняття в мові перекладу.

Отже, проведений теоретичний аналіз підтверджує, що фразеологічні одиниці є одним із найбільш складних і водночас найбільш показових об'єктів перекладу. Усвідомлення їхньої багатовимірної природи та обмеженості абсолютної еквівалентності створює міцне теоретичне підґрунтя для подальшого практичного дослідження англо-українського перекладу фразеологізмів і дозволяє більш усвідомлено підійти до аналізу конкретних перекладацьких рішень.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Практика перекладу переконливо свідчить, що фразеологічні одиниці є одним із найпроблемніших елементів тексту, оскільки вимагають від перекладача не лише мовної, а й культурної компетентності. Навіть за наявності формальних або семантичних відповідників у мові перекладу вибір адекватного перекладацького рішення часто залежить від контексту, жанру та комунікативної мети висловлювання.

У цьому зв'язку особливого значення набуває аналіз перекладацьких стратегій і способів, які застосовуються для відтворення англійських фразеологічних одиниць українською мовою. Застосування різних прийомів — від використання фразеологічних еквівалентів до описового перекладу або трансформацій — зумовлене структурно-семантичними та прагматичними особливостями конкретного мовного матеріалу.

Другий розділ присвячено дослідженню основних стратегій перекладу фразеологізмів, типових перекладацьких труднощів, а також впливу контексту й національно-культурних чинників на вибір перекладацького рішення. Такий підхід дозволяє простежити, яким чином теоретичні положення, викладені в попередньому розділі, реалізуються у практиці англо-українського перекладу.

2.1. Основні стратегії та способи перекладу фразеологічних одиниць

Фразеологічні одиниці англійської та української мов відзначаються істотними розбіжностями у лексичному складі, структурній організації та образній мотивації, що значно ускладнює процес їх перекладу. Ці відмінності зумовлені не лише специфікою мовних систем, а й особливостями національно-культурного досвіду, який закладений у фразеології кожної мови. Саме тому переклад фразеологічних одиниць потребує індивідуального підходу до кожного випадку та не може ґрунтуватися виключно на формальній відповідності між мовами.

Дослідники наголошують, що адекватне відтворення ідіом залежить від урахування таких факторів, як спільність або відмінність джерела походження фразеологізмів, характер образних компонентів, їх сприйняття носіями мови перекладу, а також можливість збереження структури без істотних трансформацій [6, с. 187–188]. На практиці це означає, що перекладач має аналізувати не лише семантику одиниці, а й її культурну «прозорість» для цільової аудиторії. У багатьох випадках буквальне відтворення фразеологізму може призвести до втрати смислу або стилістичної невідповідності.

Одним із найбільш результативних способів перекладу фразеологічних одиниць є використання повних (абсолютних) еквівалентів, за яких зберігається як значення, так і образність та експресивність вислову. Такий спосіб перекладу є найбільш бажаним з погляду еквівалентності, однак його можливості суттєво

обмежені, оскільки повні відповідники існують переважно між ідіомами спільного походження [6, с. 188]. З огляду на це, абсолютна еквівалентність радше є винятком, ніж правилом у перекладі фразеології.

Набагато поширенішим у перекладацькій практиці є переклад за допомогою близьких (неповних) еквівалентів, коли загальний зміст фразеологічної одиниці зберігається, але її компонентний склад або образна база змінюються. Такі трансформації можуть включати заміну образу, узагальнення або конкретизацію значення, а також структурні перебудови [6, с. 191–192]. На наш погляд, саме цей спосіб перекладу дозволяє досягти оптимального балансу між смисловою точністю та природністю мовлення, оскільки враховує норми й традиції мови перекладу.

Окрему увагу слід приділити ідіоматичним аналогіям, які хоча й не збігаються з оригіналом за образною основою, проте виконують аналогічну комунікативну функцію. Використання таких аналогій є свідченням творчого підходу перекладача, адже він не відтворює форму, а прагне передати прагматичний ефект фразеологізму [6, с. 192]. У цьому контексті переклад фразеології можна розглядати як процес інтерпретації, а не механічної заміни одиниць.

У разі відсутності відповідних еквівалентів або аналогій перекладач змушений вдаватися до описового перекладу, що передбачає передачу значення фразеологічної одиниці за допомогою вільного словосполучення, окремого слова або розгорнутого пояснення [6, с. 193–195]. Хоча такий підхід призводить до втрати образності, він часто є єдиним можливим способом забезпечити зрозумілість змісту, особливо у текстах нейтрального або наукового стилю.

Подібні стратегії узгоджуються з підходом М. Бейкер, яка розглядає переклад ідіом крізь призму функціональної адекватності та орієнтації на цільову аудиторію. Дослідниця наголошує на доцільності використання парафразування або навіть опущення ідіоми у випадках, коли її буквальне чи ідіоматичне відтворення може порушити стилістичну цілісність тексту перекладу [28, с. 76–85]. На наш погляд, такі рішення є виправданими, якщо вони сприяють загальній читабельності та комунікативній ефективності перекладу.

Отже, переклад фразеологічних одиниць передбачає постійний вибір між збереженням образності, точністю змісту та природністю мови перекладу. Саме здатність перекладача гнучко поєднувати різні стратегії з урахуванням контексту та адресата визначає якість і адекватність відтворення фразеології в англо-українському перекладі.

2.2. Типові перекладацькі труднощі при відтворенні англійських фразеологізмів українською

Фразеологічні одиниці посідають особливе місце в системі мови, оскільки поєднують у собі лексичне значення, образність і культурну зумовленість. Саме ці характеристики роблять їх одним із найскладніших об'єктів перекладу.

Фразеологія, будучи тісно пов'язаною з національною картиною світу, відображає специфічні способи осмислення дійсності, притаманні певному мовному колективу, що неминуче породжує труднощі під час міжмовної передачі [26, ст. 186].

Однією з основних перекладацьких проблем є відсутність прямого фразеологічного еквівалента в мові перекладу. У таких випадках перекладач стикається з необхідністю вибору між збереженням образності та передачею лише змістової складової вислову. Наприклад, у романі Дж. Селінджера *The Catcher in the Rye* ідіома “*I was on cloud nine*” використовується для вираження стану крайнього захоплення. В українському перекладі цей вислів передано як «я був на сьомому небі від щастя», що є усталеним українським фразеологізмом з іншим числовим компонентом, але ідентичним емоційно-експресивним значенням. Така заміна свідчить про домінування семантичної адекватності над формальною відповідністю [28, ст. 71].

В іншому випадку, коли англійський фразеологізм не має відповідника навіть на рівні образу, переклад часто здійснюється нефразеологічними засобами. Так, у творі А. Крісті ідіома “*to lose one's temper*” перекладається як «втратити самовладання». Хоча образність оригіналу втрачається, перекладене словосполучення точно передає психологічний стан персонажа та органічно вписується в український художній текст. На нашу думку, подібні рішення є виправданими в тих випадках, коли спроба штучно зберегти фразеологізм може призвести до неприродності або стилістичної перевантаженості перекладу.

Ще однією типовою трудностю є наявність у мові перекладу формально або семантично близького фразеологізму, який, однак, відрізняється сферою вживання або конотативними відтінками. Наприклад, у детективних романах Агати Крісті англійський вислів “*the last straw*” використовується для позначення ситуації, яка остаточно вичерпує терпіння персонажа. В українських перекладах він передається як «остання крапля». Попри загальну семантичну відповідність, перекладачеві необхідно враховувати контекст, адже український фразеологізм може мати дещо м'якший або, навпаки, більш емоційно забарвлений характер залежно від мовленнєвої ситуації [28, ст. 72].

Подібну проблему спостерігаємо, де ідіома “*to keep one's head*” може бути перекладена як «зберігати холонокровність». Обидва вислови позначають здатність діяти розсудливо в складній ситуації, однак український варіант акцентує радше на емоційній стриманості, ніж на раціональному мисленні. Це ще раз підтверджує, що навіть близькі за значенням фразеологізми можуть не бути повністю взаємозамінними без урахування стилістичного й прагматичного контексту.

Особливо складними для перекладу є випадки, коли фразеологізм у вихідному тексті реалізує одночасно буквальне й переносне значення, створюючи ефект мовної гри. У романі Дена Брауна трапляється приклад “*He*

literally broke the ice — and then the conversation began”, де ідіома *to break the ice* використовується в прямому й фразеологічному значеннях одночасно. В українському перекладі ця подвійність частково збережена у варіанті «*він буквально проламав лід — і після цього розмова почалася*», однак повна відповідність можлива лише завдяки збігу фразеологічної моделі в обох мовах, що є радше винятком, ніж правилом [28, ст. 72]. На нашу думку, такі приклади яскраво демонструють межі перекладності фразеологізмів і залежність перекладацького рішення від потенціалу мови перекладу.

Ще одна група труднощів пов'язана з розбіжностями у частоті та нормах уживання фразеологізмів у художньому мовленні англійської та української мов. Англійська література характеризується широким використанням ідіом навіть у нейтральних наративних фрагментах, тоді як українська літературна традиція часто виявляє більшу стриманість у цьому аспекті. [28, ст. 75].

Таким чином, типові труднощі перекладу англійських фразеологізмів українською мовою охоплюють відсутність еквівалентів, розбіжності в образності та конотаціях, складність відтворення мовної гри, а також відмінності у стилістичних нормах використання ідіом. Аналіз художніх перекладів свідчить, що успішне відтворення фразеологічних одиниць можливе лише за умови комплексного підходу, який враховує семантичні, культурні та прагматичні чинники і надає перекладачеві свободу творчого вибору.

Розглянуті перекладацькі труднощі свідчать про те, що проблема відтворення фразеологічних одиниць не зводиться лише до пошуку формального чи семантичного відповідника в мові перекладу. У багатьох випадках вирішальним чинником стає конкретний контекст уживання фразеологізму, його функціональне навантаження в тексті та роль у створенні художнього образу. Саме контекст визначає, чи може фразеологічна одиниця бути передана ідіоматичним відповідником, чи потребує описового перекладу, трансформації або навіть нейтралізації образності. Отже, вибір перекладацької стратегії значною мірою залежить від ширшого мовленнєвого оточення, комунікативної ситуації та прагматичної настанови тексту, що зумовлює необхідність детального розгляду впливу контексту на перекладацьке рішення.

2.3. Вплив контексту на вибір перекладацького рішення

Однією з ключових проблем сучасного перекладознавства є адекватне врахування контексту під час відтворення змісту оригіналу, особливо у випадку фразеологічних одиниць. Саме контекст визначає, яке значення мовної одиниці є актуальним у конкретній ситуації, а отже, безпосередньо впливає на вибір перекладацького рішення. У цьому зв'язку важливим є поняття контекстуальної узгодженості (*contextual consistency*), запропоноване Ю. Найдою та Ч. Табером. Дослідники визначають його як якість перекладу, за якої слово чи вираз мови оригіналу передається в мові перекладу тим відповідником, що найкраще відповідає конкретному контексту, а не одним і тим самим еквівалентом у всіх

випадках [22, с. 29]. Такий підхід протиставляється принципу вербальної послідовності й ґрунтується на усвідомленні того, що семантичні поля різних мов не збігаються повністю, а тому механічна еквівалентність є неможливою.

На прикладі перекладу грецького слова *soma* у різних біблійних контекстах Ніда і Табер демонструють, що одна й та сама одиниця може передаватися різними лексемами залежно від семантичного та прагматичного оточення, зокрема як *body, herself, corpse, your very selves, lower nature* [22, с. 29]. Така варіативність розглядається як прояв динамічної еквівалентності, де пріоритет надається не формі, а функції та смислу.

Водночас контекст не можна вважати абсолютним чинником, що переважає всі інші правила перекладу. Як зазначає П. Ньюмарк, контекст є всюдишним, але відносним: він сильніше впливає на загальноновживану лексику, ніж на терміни, і по-різному проявляється в структурованих і фрагментарних текстах [27, с. 80]. У випадках авторської інновації перекладач змушений слідувати за задумом автора, навіть якщо це означає свідоме «розширення» контексту. Таким чином, перекладацьке рішення формується в точці перетину контексту, мовної норми та авторського стилю.

У перекладознавстві традиційно виокремлюють кілька типів контексту, кожен з яких відіграє важливу роль у перекладі фразеологізмів. **Лінгвістичний контекст** може обмежуватися словосполученням або охоплювати ціле речення, абзац чи навіть увесь текст, особливо якщо фразеологізм виконує роль стилістичного маркера або лейтмотиву [27, с. 193]. **Референційний контекст** пов'язаний із тематикою тексту й часто дозволяє точно визначити значення багатозначних слів, зокрема в технічних або спеціалізованих текстах. **Культурний контекст** охоплює спосіб мислення та поведінки мовної спільноти і є особливо значущим для перекладу ідіом, що ґрунтуються на національно специфічних образах. Нарешті, **індивідуальний контекст** пов'язаний з ідіолектом автора, його звичками та стилістичними вподобаннями [27, с. 193].

У вітчизняному перекладознавстві контекст визначають як оточення слова або фрази, що безпосередньо впливає на їх значення. Залежно від характеру цього впливу розрізняють лексичний, синтаксичний, семантичний, прагматичний і культурний контексти [15]. **Лексичний контекст** допомагає розпізнати переносне значення фразеологізму й уникнути буквального тлумачення. Саме словесне оточення та стилістичні маркери сигналізують про експресивну або оцінну функцію вислову. Без урахування цього рівня переклад часто втрачає образність або набуває хибного смислу.

Синтаксичний контекст визначає граматичну роль фразеологізму в реченні та впливає на його перекладацьку адаптацію. Перекладач має враховувати, чи виконує фразеологічна одиниця функцію присудка, обставини чи частини складної конструкції, оскільки калькування синтаксичних моделей нерідко призводить до стилістичної неприродності. **Семантичний контекст**, у свою

чергу, задає загальний смисловий напрям тексту й дозволяє відрізнити нейтральне значення від іронічного або експресивного. Саме він допомагає зберегти логіку авторського висловлювання та його комунікативний намір.

Особливої уваги потребує **прагматичний контекст**, який охоплює мету висловлювання, адресата та ситуацію спілкування. Формально точний переклад фразеологізму може виявитися комунікативно неефективним, якщо не враховано очікування реципієнта або соціальні норми мовлення. У цьому аспекті перекладач має передати не лише значення, а й функцію вислову — жарт, іронію, переконання чи оцінку. **Культурний контекст** є не менш значущим, адже фразеологізми часто відображають історичний досвід і колективні уявлення носіїв мови. Ігнорування культурної складової призводить до втрати асоціативного потенціалу або до непорозуміння з боку адресата.

Нездатність читача співвіднести перекладений текст із власним контекстом може призвести до хибних інтерпретацій і спотворення смислу [28, с. 249]. У цьому зв'язку відповідальність перекладача полягає не лише в точності передачі значення, а й у забезпеченні смислової та культурної адекватності тексту. Саме людський фактор — здатність оцінювати ситуацію, інтенцію автора та позамовні обставини — залишається визначальним, чого часто бракує автоматизованим системам перекладу.

Машинний переклад, як правило, ігнорує багаторівневу природу контексту, що особливо негативно позначається на перекладі фразеологізмів. Він схильний до буквального відтворення, порушення синтаксичних норм та ігнорування прагматичних і культурних чинників. Унаслідок цього виникають типові помилки: семантична неточність, стилістична неприродність і культурна неадекватність. Одним із ефективних способів подолання таких проблем є **контекстуальна заміна** — перекладацька трансформація, за якої відповідник добирається не за словником, а з урахуванням контекстуального значення, мовних норм і мови перекладу [5, с. 9].

Отже, аналіз різних типів контексту є необхідною умовою адекватного перекладу фразеологічних одиниць. Саме комплексний контекстуальний підхід дозволяє зберегти смислову глибину, образність і комунікативну ефективність оригіналу, забезпечуючи високий рівень перекладацької якості.

2.4. Відтворення національно-культурної специфіки у перекладі фразеологізмів

Переклад фразеологічних одиниць у художньому та публіцистичному текстах становить одну з найскладніших ділянок перекладацької діяльності, оскільки такі одиниці акумулюють не лише мовне значення, а й культурний, історичний та ментальний досвід певної мовної спільноти. У процесі перекладу перекладач повинен враховувати велику кількість нюансів, щоб якнайточніше й максимально близько до оригіналу передати зміст висловлювання, адже культурні аспекти впливають не лише на лексику, а й часто визначають

структурні особливості мови [4, ст. 107]. Особливо це стосується художніх текстів, які відображають національно-культурну специфіку та виступають носіями об'єктивної інформації про світ, зафіксованої у вербальній формі [4, ст. 108].

Фразеологізми як мовні одиниці тісно пов'язані з культурою, оскільки вони відображають історичні, соціальні та географічні реалії суспільства, в якому виникли. Саме ця культурна зумовленість значно ускладнює їх переклад і часто призводить до втрати образності або зміщення смислових акцентів у мові перекладу [11, ст. 7671]. У багатьох випадках фразеологізм мови оригіналу не має прямого відповідника в мові перекладу, адже різні мови по-різному концептуалізують однакові явища дійсності [19, ст. 881]. Це змушує перекладача шукати не формальну, а функціональну еквівалентність, орієнтуючись насамперед на збереження смислу й прагматичного ефекту.

Наприклад, англійський фразеологізм *to carry coals to Newcastle* передає ідею безглуздої, зайвої дії. Його буквальний переклад був би незрозумілим для українського читача, оскільки він спирається на знання про Ньюкасл як центр вугільної промисловості. Саме тому в українському перекладі доцільно використовувати фразеологізм *возити дрова в ліс*, який має інший образ, але повністю відтворює концепт марності дії. Такий переклад демонструє встановлення еквівалентності на рівні концептів, а не лексичних форм, що є ключовим завданням перекладача [10, ст. 497].

Подібна ситуація спостерігається у випадку ідіоми *when pigs fly*, яка в англійській мові означає абсолютну неможливість. В українській культурі аналогічну функцію виконує вислів *коли рак на горі свисне*. Незважаючи на повну відмінність образів, обидва фразеологізми викликають однакову прагматичну реакцію в носіїв мови. Збереження буквального образу «летючих свиней» не дало б очікуваного комунікативного ефекту, тому адаптація є єдино виправданим перекладацьким рішенням.

Часто фразеологізми відображають побутові та соціальні реалії, притаманні лише певній культурі. Наприклад, англійський вислів *bring home the bacon* має значення «забезпечувати сім'ю матеріально». Образ бекону як символу достатку є культурно зумовленим і не має аналогічної конотації в українській мовній картині світу. Тому переклад *заробляти на життя* хоча й втрачає образність, але повністю зберігає смислове ядро вислову. Такий підхід відповідає принципу збереження лише тієї національної специфіки, яку реципієнт перекладу здатен розпізнати та інтерпретувати [4, ст. 109].

Іншим прикладом є ідіома *spill the beans*, що означає «видати таємницю». Буквальний переклад цього вислову не має жодного сенсу в українській мові, оскільки відповідна метафора відсутня в національній культурі. Саме тому перекладач застосовує описовий переклад, жертвуючи метафоричністю заради зрозумілості. Це підтверджує тезу про те, що відсутність еквівалента не означає

неможливість перекладу, а лише потребує вибору іншої стратегії [19, ст. 881; 23, ст. 67].

Фразеологізм *skeletons in the closet* також ґрунтується на культурно специфічному образі, пов'язаному з приватним простором житла. В українській мові цей образ не є типовим, тому переклад *приховані таємниці* або *темне минуле* передає смисл без відтворення культурної метафори. У такому випадку перекладач свідомо відмовляється від збереження внутрішньої форми, щоб уникнути культурної дезорієнтації читача.

Окрему складність становлять фразеологізми, пов'язані з історичними та соціальними реаліями. Наприклад, ідіома *jump on the bandwagon* походить з американського політичного дискурсу та означає приєднання до популярної думки або руху. Український переклад *приєднатися до загальної тенденції* не відтворює історичний образ, але забезпечує адекватне сприйняття змісту. Подібні трансформації є виправданими, оскільки перекладачеві важливо донести до реципієнта саме той образ, який існував у концептуальній системі автора, а не механічно копіювати форму [10, ст. 497].

Фразеологізм *the ball is in your court* базується на спортивній метафорі, що є відносно універсальною. Саме тому переклад *тепер твоя черга* або *рішення за тобою* не викликає труднощів у сприйнятті, хоча й відбувається певне узагальнення образу. Це демонструє, що ступінь збереження культурної специфіки залежить від того, наскільки вона є прозорою для культури перекладу [4, ст. 109].

Таким чином, фразеологізми можуть відображати національну культуру як комплексно — через своє ідіоматичне значення, так і розчленовано — через окремі компоненти або прототипи, пов'язані з традиціями, побутом і ментальністю народу [12, ст. 159]. Перекладач повинен володіти не лише мовною компетенцією, а й широкими екстралінгвістичними знаннями, щоб адекватно інтерпретувати культурні конотації та приймати обґрунтовані перекладацькі рішення.

Отже, переклад фразеологізмів у міжкультурному вимірі полягає не у буквальному відтворенні образів, а у встановленні концептуальної та прагматичної еквівалентності. Ігнорування культурного чинника призводить до втрати смислу, спотворення образності та зниження комунікативної цінності тексту. Саме тому професійна діяльність перекладача передбачає постійний аналіз культурного контексту та свідомий вибір перекладацьких стратегій, які дозволяють зберегти баланс між національною специфікою оригіналу й зрозумілістю для реципієнта перекладу [23, ст. 67; 11, ст. 7677].

Висновки

Фразеологічні одиниці посідають особливе місце в системі мови, оскільки вони поєднують у собі лексичне значення, образність, емоційність і національно-культурну зумовленість. Саме ці характеристики визначають

складність їх перекладу та зумовлюють необхідність комплексного підходу до вибору перекладацьких рішень. Аналіз матеріалу, поданого в другому розділі, засвідчив, що переклад фразеологізмів не може зводитися до механічного добору словникових відповідників, а потребує глибокого осмислення контексту, функції вислову та очікуваного впливу на реципієнта.

Розгляд основних стратегій і способів перекладу фразеологічних одиниць показав, що жодна з них не є універсальною. Використання повних або близьких еквівалентів є можливим лише за умови спільності або подібності концептуальних образів у мовах оригіналу й перекладу. Водночас значна частина англійських фразеологізмів не має прямих відповідників в українській мові, що зумовлює звернення до аналогій, описового перекладу, контекстуальних заміन або навіть часткової втрати образності. Вибір конкретної стратегії визначається не лише мовними чинниками, а й прагматичними, стилістичними та жанровими особливостями тексту.

Аналіз типових перекладацьких труднощів засвідчив, що головними джерелами проблем є багатозначність фразеологізмів, їх культурна специфіка, відмінності в конотаціях та можливість одночасної актуалізації буквального й переносного значень. У художніх текстах ці труднощі ускладнюються необхідністю збереження експресивності, образності та індивідуального стилю автора. Наведені приклади з художньої літератури показали, що навіть семантично близькі фразеологізми можуть вимагати різних перекладацьких рішень залежно від контексту вживання. Це підтверджує тезу про те, що еквівалентність у перекладі фразеологічних одиниць є динамічним, а не статичним явищем.

Окрему увагу в розділі було приділено ролі контексту у виборі перекладацького рішення. Лексичний, синтаксичний, семантичний, прагматичний і культурний контексти взаємодіють між собою та формують цілісне поле значень, у межах якого функціонує фразеологізм. Саме контекст дозволяє перекладачеві правильно ідентифікувати переносне значення, уникнути буквального перекладу та забезпечити адекватність сприйняття тексту мовою перекладу. Аналіз також показав, що ігнорування контексту або його недостатній облік призводить до смислових спотворень, стилістичної неприродності та втрати комунікативного ефекту.

Дослідження відтворення національно-культурної специфіки фразеологізмів підтвердило, що переклад є не лише мовним, а й культурним актом. Фразеологічні одиниці відображають ментальність, історичний досвід, соціальні реалії та систему цінностей носіїв мови. Тому завдання перекладача полягає не в буквальному збереженні культурних образів, а у відтворенні їх концептуального змісту таким чином, щоб він був зрозумілим і функціонально рівноцінним для реципієнта перекладу. Аналіз показав, що доцільним є збереження лише тих елементів національної специфіки, які можуть бути

сприйнятті адресатом як маркери іншої культури, тоді як надмірна екзотизація тексту може ускладнювати розуміння.

У цілому матеріал другого розділу дозволяє зробити висновок, що успішний англо-український переклад фразеологічних одиниць ґрунтується на поєднанні лінгвістичної компетентності, культурної обізнаності та аналітичного мислення перекладача. Переклад фразеологізмів вимагає гнучкості, здатності відмовлятися від формальної подібності заради збереження смислу, а також уміння прогнозувати реакцію цільової аудиторії. Саме такий підхід забезпечує адекватність, природність і комунікативну ефективність перекладу, що є визначальними критеріями якості перекладацької діяльності.

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВІДТВОРЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ НА МАТЕРІАЛІ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ

Практичний аналіз перекладу фразеологічних одиниць становить важливий етап дослідження, оскільки саме на матеріалі художніх текстів найповніше виявляється специфіка функціонування ідіом та сталих виразів у мовленні й складність їх адекватного відтворення засобами іншої мови. Фразеологізми, наділені високим ступенем образності, експресивності та національно-культурної зумовленості, відіграють значну роль у формуванні стилю художнього твору, характеристики персонажів та передаванні авторського світобачення, що робить їх переклад особливо відповідальним і багатовимірним завданням.

Звернення до художньої літератури як джерельного матеріалу дає змогу простежити, яким чином теоретичні положення фразеології та перекладознавства реалізуються в реальній перекладацькій практиці. Саме в художньому тексті перекладач стикається з необхідністю врахування не лише лексико-семантичних і структурних особливостей фразеологічних одиниць, а й контекстуальних, прагматичних та культурних чинників, які визначають вибір перекладацького рішення.

У межах цього розділу здійснюється аналіз англomовних художніх творів, насичених фразеологізмами та ідіомами, а також їхніх українських перекладів. Основна увага зосереджується на характеристиці корпусу прикладів, виявленні типових перекладацьких трансформацій, визначенні рівня еквівалентності й адекватності перекладу та узагальненні найбільш поширених моделей відтворення фразеологічних одиниць. Такий підхід дозволяє не лише проілюструвати практичні аспекти перекладу фразеологізмів, а й зробити обґрунтовані висновки щодо ефективності застосування тих чи інших перекладацьких стратегій в англо-українському перекладі художніх текстів.

3.1.1. Характеристика джерельного матеріалу твору Джорджа Орвелла *Animal Farm*

Роман-притча *Animal Farm* Джорджа Орвелла є одним із найяскравіших зразків політично ангажованої художньої прози ХХ століття, у якій алегорія та сатиричність поєднуються з навмисною стилістичною простотою. Твір написаний у формі казки про тварин, однак за цією зовнішньою простотою приховується складний ідеологічний та соціально-політичний підтекст. Саме така подвійна природа тексту — доступність форми й багатовимірність змісту — значною мірою визначає характер лексики, стилю та використання фразеологічних одиниць.

Мовлення оригіналу вирізняється лаконічністю, чіткістю синтаксичних конструкцій і переважанням загальноновживаної лексики, що відповідає жанрові притчі. Водночас у тексті широко представлені сталі словосполучення, ідіоми

та метафоричні вирази, які виконують не лише стилістичну, а й ідеологічну функцію. Фразеологізми в *Animal Farm* часто слугують засобом іронічної оцінки подій, підкреслення лицемірства персонажів або завуальованого викриття механізмів влади й маніпуляції. Вони можуть мати як загальномовний характер, так і набувати специфічного значення в межах контексту твору.

Контекст роману істотно впливає на семантику фразеологічних одиниць: одні й ті самі вирази можуть сприйматися нейтрально на загальномовному рівні, проте в художньому контексті набувати саркастичного або трагічного забарвлення. Особливо це помітно в репліках персонажів, які представляють різні соціальні ролі: лідерів, пропагандистів, підлеглих. Таким чином, фразеологія в романі тісно пов'язана з характеристикою персонажів і функціонує як засіб розкриття їхньої психології та ідеологічної позиції.

Український переклад роману, здійснений Іваном Чернятинським під назвою «*Колгосп тварин*», орієнтований на збереження загального стилістичного тону оригіналу, зокрема його алегоричності, іронії та простоти викладу. Перекладач прагне відтворити доступність і водночас глибину авторського задуму, що особливо складно у випадку фразеологічних одиниць, навантажених культурними та історичними асоціаціями. Вибір саме назви «*Колгосп тварин*» уже засвідчує перекладацьку стратегію, спрямовану на актуалізацію політичного підтексту твору для українського читача.

Лексика перекладу загалом відповідає нормам української літературної мови, водночас у ній простежується прагнення до експресивності та образності, що особливо помітно у відтворенні сталих виразів і ідіом. У деяких випадках перекладач вдається до фразеологічних відповідників української мови, які не є формально тотожними англійським, але забезпечують збереження функціонального та стилістичного ефекту. В інших випадках можливі трансформації, зумовлені відмінностями культурного та мовного досвіду англомовного й україномовного читача.

Загальний контекст перекладу — історичний, ідеологічний та культурний — відіграє ключову роль у прийнятті перекладацьких рішень. Оскільки твір є сатирою на конкретні політичні реалії, перекладач змушений балансувати між буквальним відтворенням мовних одиниць і їхньою адаптацією до сприйняття цільової аудиторії. Це безпосередньо впливає на переклад фразеологізмів, які можуть або зберігати свою образність, або ж зазнавати смислових і структурних змін задля досягнення адекватності.

Таким чином, загальний аналіз оригіналу та його українського перекладу свідчить про те, що *Animal Farm* є надзвичайно показовим матеріалом для дослідження перекладу фразеологічних одиниць. Поєднання простої форми, насиченого підтексту та активного використання сталих виразів створює широкі можливості для виявлення перекладацьких стратегій і трансформацій.

Саме на цій основі доцільно здійснити подальший відбір фразеологізмів з оригіналу та їхній детальний аналіз у зіставленні з українським перекладом.

Приклади, що досліджувались: *out of the way, make themselves comfortable, began to chew the cud, side by side, draw attention to, without listening to a word, pass on, Let us face it, to the last atom of our strength, come to an end, the plain truth, a thousand times no, summed up in a single word, root cause, sooner or later, Fix your eyes on, lead you astray, put it to the vote, burst out into, pick up the tune. know by heart, break up, the fruit of all their struggles, body and soul, take to their heels, out of the corner of his eye, put on an extra spur, rubbed off, passed on by word of mouth.*

3.1.2. Визначення рівня еквівалентності та адекватності перекладу

У романі Джорджа Орвелла *Animal Farm* фразеологічні одиниці відіграють важливу роль у формуванні ідеологічного, емоційного та стилістичного наповнення тексту. Їх переклад українською мовою вимагає не лише відтворення загального значення, а й збереження образності, риторичної сили та контекстуального навантаження.

Переклад фразеологічних одиниць у романі Дж. Орвелла *Animal Farm* у виконанні І. Чернятинського загалом характеризується прагненням до функціонально-семантичної еквівалентності, за якої першочерговим є не формальне збереження структури фразеологізму, а відтворення його значення, експресивності та комунікативної ролі в художньому контексті. Аналіз окремих прикладів дозволяє простежити, як перекладач балансує між точністю змісту, стилістичною доречністю та нормами української фразеології.

У реченні “*It had been agreed that they should all meet in the big barn as soon as Mr. Jones was safely out of the way*” фразеологізм уживається для позначення усунення перешкоди або зникнення особи, яка становить загрозу чи контроль. В українському перекладі «*Усі домовились зібратися в великій клуні, як тільки пан Джонс зовсім зникне з обрію*» цей зміст відтворено з високим рівнем семантичної та прагматичної адекватності. Хоча переклад не є буквальним, образ «зникнути з обрію» повністю компенсує значення оригінального вислову, передаючи ідею фізичної відсутності та втрати впливу персонажа. Такий вибір забезпечує природність українського тексту та відповідає стилістичним нормам мови перекладу. Водночас рівень еквівалентності можна визначити як функціональний, оскільки збережено основну комунікативну мету висловлювання — підкреслити безпеку моменту для дії тварин. Альтернативний переклад, наприклад «*коли пан Джонс перестане заважати*», був би ближчим до нейтрального значення, проте менш образним і стилістично слабшим, що свідчить про доцільність обраного перекладацького рішення.

У реченні “*Before long the other animals began to arrive and make themselves comfortable after their different fashions*” фразеологічний вираз реалізує значення облаштування, влаштування себе відповідно до власних звичок і фізичних

потреб. В українському перекладі «Давненько вже тварини почали прибувати і розсаджуватись, кожна на свій спосіб» досягнуто достатньо високого рівня еквівалентності, оскільки ключовий смисловий компонент — добровільне й зручне розміщення — передано чітко й зрозуміло.

Разом із тим формальна відповідність є частковою, адже англійський фразеологізм має ширше значення, що охоплює не лише фізичне «розсаджування», а й загальне відчуття комфорту. Проте в контексті сцени зібрання тварин така семантична конкретизація не знижує адекватності перекладу, оскільки український варіант повністю відповідає ситуації та не спотворює авторського задуму. Більше того, додавання уточнення «кожна на свій спосіб» компенсує втрату абстрактності оригіналу та зберігає індивідуалізований характер дії.

Таким чином, переклад можна визнати функціонально адекватним: він забезпечує повне розуміння змісту, відповідає стилістичним нормам української мови та зберігає наративну природність тексту, навіть попри незначний зсув у рівні формальної еквівалентності.

У наведеному фрагменті “*The hens perched themselves on the window-sills, the pigeons fluttered up to the rafters, the sheep and cows lay down behind the pigs and began to chew the cud*” фразеологічне словосполучення функціонує як усталена зоологічна одиниця, що позначає фізіологічний процес жуйних тварин і водночас виконує образотворчу, описову функцію в художньому тексті. В українському перекладі «Кури позасідали на підвіконнях, голуби пурхнули аж на крокви, корови та вівці полягали за свиньми і почали ремигати» спостерігається повна семантична відповідність, оскільки дієслово «ремигати» є точним лексичним еквівалентом англійського фразеологізму та має аналогічне значення в українській мові.

Рівень еквівалентності в даному випадку можна визначити як високий, оскільки переклад відтворює не лише денотативний зміст вислову, а й його нейтрально-описовий характер без зміни стилістичного регістру. Перекладацьке рішення є адекватним з огляду на жанрову специфіку твору, адже використання питомого українського зоологічного терміна забезпечує природність і зрозумілість тексту для цільової аудиторії.

Так, фразеологізм *side by side* в оригіналі реалізує значення спільності та паралельності дії. У перекладі він передається описовою конструкцією «побіч себе», що не є фразеологічним відповідником у вузькому розумінні, однак адекватно відтворює просторову та образну семантику вислову. Це свідчить про досягнення динамічної еквівалентності, оскільки комунікативний ефект збережено.

Фразеологізм *draw attention to* перекладено як «притягти увагу», що є усталеним українським відповідником. У цьому випадку має місце повна фразеологічна еквівалентність, оскільки збігаються і значення, і стилістичне

забарвлення одиниці. Аналогічна ситуація спостерігається у відтворенні вислову *without listening to a word*, який адекватно передано як «не слухаючи ані слова», що зберігає категоричність та експресивність оригіналу.

У фрагменті *pass on to you such wisdom as I have acquired* перекладач застосовує граматичну трансформацію, замінюючи інфінітивну конструкцію розгорнутим складним реченням: «вважаю за обов'язок передати вам...». Такий прийом не порушує смислової структури вислову й водночас відповідає нормам українського синтаксису, що забезпечує функціональну адекватність перекладу.

Фразеологічний заклик *Let us face it* передано як «Гляньмо йому в вічі», що є ідіоматичним відповідником в українській мові. Тут перекладач зберігає метафоричну основу вислову, досягаючи високого рівня образної еквівалентності. Подібним чином інтенсифікований вираз *to the last atom of our strength* перекладено буквально — «до останнього атому наших сил», що зберігає гіперболічність і риторичну напругу оригіналу.

Вислови *come to an end* та *the plain truth* перекладено відповідно як «приходить кінець» і «чиста правда». В обох випадках спостерігається часткова формальна та повна семантична еквівалентність, оскільки значення передано точно, а стилістичний реєстр збережено.

Емоційно забарвлений фразеологізм *a thousand times no* відтворено шляхом калькування — «у тисячу разів ні». Незважаючи на формальну буквальність, така передача є виправданою в художньому контексті, оскільки вона посилює експресію та риторичну категоричність вислову, що відповідає авторському задуму.

Фразеологізми *summed up in a single word* та *root cause* перекладено як «в одному слові» та «причину», відповідно. У першому випадку має місце фразеологічна відповідність, тоді як у другому — лексична генералізація. Втім, така трансформація не призводить до втрати ключового смислу, що дозволяє говорити про смислову адекватність перекладу.

У перекладі висловів *sooner or later* та *Fix your eyes on* - «раніше чи пізніше», «погляд ваш буде спрямований» спостерігається відхід від фразеологічної форми оригіналу на користь описових конструкцій. Однак ці трансформації є функціонально вмотивованими, оскільки забезпечують зрозумілість і стилістичну відповідність українському художньому мовленню.

Фразеологізм *lead you astray* адекватно перекладено як «звести вас на манівці», що є повним ідіоматичним відповідником. Так само *put it to the vote* - «піддаймо це під голосування» зберігає офіційно-процедурний характер вислову, що є важливим для відтворення дискурсу колективного зібрання.

У сценах масової дії фразеологізми *burst out into*, *pick up the tune* та *know by heart* перекладено відповідно як «залунав», «схопили мелодію» та «вміли напам'ять». Перекладач демонструє гнучкий підхід, поєднуючи лексичні

заміни з контекстуальною адаптацією, що забезпечує прагматичну еквівалентність.

Фразеологізми з тілесною образністю, зокрема *body and soul* та *take to their heels*, передано українськими сталими відповідниками — «*душею й тілом*» та «*накивали п'ятами*». У цих випадках досягнуто високого рівня ідіоматичної відповідності, оскільки збігаються як значення, так і експресивно-стилістичне забарвлення.

Описові фразеологізми *out of the corner of his eye*, *put on an extra spurt* та *rubbed off* перекладено з використанням контекстуальних трансформацій «*поглядаючи на них скося*», «*схопився раптовим зусиллям*», «*стерто з підлоги*». Хоча формальна структура оригіналу не збережена, переклад є адекватним з огляду на художній контекст і норми української мови.

Нарешті, фразеологізм *passed on by word of mouth* відтворено як «*передавали на словах*», що є семантично точним і стилістично нейтральним відповідником. Це дозволяє зберегти ідею усної традиції без перевантаження тексту калькованими конструкціями.

Отже, проведений аналіз засвідчує, що переклад загалом характеризується високим рівнем адекватності, а еквівалентність досягається переважно на семантичному та прагматичному рівнях. Свідоме використання перекладацьких трансформацій — зокрема описового перекладу, лексичної заміни та граматичної перебудови — дозволяє зберегти зміст, експресивність і художню функцію фразеологічних одиниць оригіналу в українському тексті.

3.1.3. Аналіз перекладацьких трансформацій при відтворенні фразеологізмів

Аналіз перекладацьких трансформацій при відтворенні фразеологізмів у творі Джорджа Орвелла демонструє складний та багаторівневий підхід, де поєднуються різні методи адаптації, збереження семантики, стилістичної та емоційної функцій.

Вираз *out of the way*, який у перекладі подано як «*зовсім зникне з обрію*», зазнав модифікації та модуляції. Перекладач відмовився від буквального калькування «*поза шляхом*», що було б незрозумілим у контексті української мови, на користь образної метафори, яка підкреслює усунення перешкоди та драматичний ефект. Альтернативним варіантом міг би бути «*припинить заважати*», однак обраний переклад краще передає художню експресію.

Фраза *make themselves comfortable*, перекладена як «*розсаджуватись, кожна на свій спосіб*», зазнала описової трансформації. Тут збережено загальний зміст — тварини влаштовують своє положення для відпочинку, проте втрачена частина ідіоматичності, що могла б бути відновлена перекладом «*влаштовувалися зручно*», який більш буквально передає значення.

Вираз *lose an hour's sleep* перекладено як «*втратити годину сну*», де використано калькування, що дозволяє максимально зберегти семантичну структуру та ритм оригінального речення.

Фразеологізм *began to chew the cud* у перекладі як «*почали ремігати*» зазнав функціональної заміни, оскільки в українській мові немає стійкої фрази, що відтворювала б дії жуйних тварин. Вибраний переклад передає поведінкову характеристику, а також підтримує образність сцени.

Вираз *side by side*, перекладений як «*побіч себе*», зазнав стилістичної адаптації: змінено синтаксис для природності української мови, проте сенс сумісного розташування збережено. Можливою альтернативою могла б бути стійка українська ідіома «пліч-о-пліч», яка ще точніше передає відтінок співпраці та єдності.

Вираз *draw attention to* передано як «*притягти увагу*», що є калькуванням із певною модифікацією стилю, а альтернативним варіантом могла б бути форма «*залучати увагу*», яка підкреслювала б активну дію, а не лише результат.

Фраза *without listening to a word*, перекладена як «*не слухаючи ані слова*», зберегла буквальну семантику та емоційну відтінкову характеристику через слово «*ані*», проте альтернативна форма «*і слуху не даючи*» могла б краще передати невтручання в зміст промови й додати більш художній ефект.

Вираз *pass on*, що в перекладі подано як «*передати*», піддано компенсаторній трансформації: метафоричний аспект передачі знань через покоління спрощено, зберігаючи функціональну роль, але альтернативно можна було б використати «*передавати далі*», що точніше відображало процес.

Фраза *Let us face it* перекладена як «*Гляньмо йому в вічі*»; це модуляція з образною адаптацією українською. Інший варіант, «*Скажімо відверто*», передавав би риторичну функцію, але втратив би образну метафору.

Вираз *to the last atom of our strength*, перекладений як «*до останнього атому наших сил*», є калькуванням із стилістичною адаптацією, де збережено експресію та драматизм. Альтернатива «*до останньої краплі сил*» була б більш природною для розмовної української, але менш буквально відповідала б оригіналу.

Фраза *come to an end* як «*приходить кінець*» передана калькуванням із мінімальною адаптацією; простіший варіант «*закінчується*» втрачав би емоційну напругу.

Вираз *the plain truth* перекладено як «*чиста правда*», де застосована функціональна заміна: обрано стійкий український вислів із збереженням риторичної сили.

Експресивний вигук *a thousand times no* як «*у тисячу разів ні*» передано калькуванням із збереженням емоційної насиченості; альтернативно могло б бути «*ні, ні і ще раз ні*», що підкреслювало б категоричність заперечення.

Фраза *summed up in a single word* як «вмістити в одному слові» зазнала описової модифікації; альтернативний варіант «можна узагальнити одним словом» був би більш природним синтаксично, але трохи менш образним.

Вираз *root cause*, перекладений як «причина», піддано редукції: втрачається метафорична мета «першооснови». Більш точним був би варіант «першопричина».

Фраза *sooner or later* передана калькуванням «раніше чи пізніше», що зберігає семантичну точність.

Вираз *Fix your eyes on*, перекладений як «погляд ваш буде спрямований», є описовим перекладом із модулюючою трансформацією; альтернативно можна було б використати «зосередьтеся на», підкресливши імперативність.

Фраза *lead you astray*, перекладена як «звести вас на манівці», піддана функціональній заміні, зберігаючи образність та попереджувальний ефект.

Вираз *put it to the vote*, перекладений як «ніддаймо це під голосування», є калькуванням із стилістичною адаптацією, збережено офіційний характер.

Вираз *burst out into* перекладено як «залунав», що є описовою трансформацією; динаміка і масовий ефект збережені, хоча частково втрачається семантика фізичної дії.

Фраза *pick up the tune*, перекладена як «схопили мелодію», зазнала калькування з адаптацією стилю, при цьому збережено основний зміст.

Вираз *know by heart*, перекладений як «вміли напам'ять», є калькуванням із повною семантичною відповідністю.

Фраза *break up*, перекладена як «збори розійшлися», є описовою заміною, збережено подієвий контекст.

Вираз *the fruit of all their struggles* перекладений як «плід усіх їхніх змагань», є калькуванням, збережено метафоричність і образність.

Фраза *body and soul* як «душею й тілом» передана калькуванням із повною адекватністю, що зберігає експресію.

Вираз *take to their heels*, перекладений як «накивали п'ятами», підданий функціональній заміні, що зберігає образність і динаміку дії.

Фраза *out of the corner of his eye*, перекладена як «поглядаючи скоса», зазнала описової трансформації із калькуванням, образність збережена.

Вираз *put on an extra spurt*, перекладений як «схопився раптовим зусиллям», є описовою заміною з модифікацією, де передано швидкість і енергетику дії.

Вираз *rubbed off*, перекладений як «стерто», підданий редукції; частково втрачено процес дії, але функціональна роль у тексті збережена.

Нарешті, фраза *passed on by word of mouth*, перекладена як «передавали на словах», є калькуванням із повною семантичною і функціональною адекватністю, що дозволяє передати ідіоматичну характеристику передачі знань між поколіннями.

У цілому переклад фразеологізмів у творі демонструє поєднання калькування, описового перекладу, функціональної заміни та модуляції, що дозволяє зберегти не лише семантичний зміст, а й художню виразність та емоційне забарвлення оригіналу. Альтернативні варіанти перекладу могли б бути використані для посилення стилістичної або образної функції, проте обраний переклад у більшості випадків забезпечує баланс між точністю та естетичною адекватністю українського тексту.

3.1.4. Узагальнення перекладацьких тенденцій і типових моделей відтворення

Узагальнення перекладацьких тенденцій і типових моделей відтворення фразеологізмів у перекладі «Animal Farm» Джорджа Орвелла показує, що перекладач прагнув зберегти як семантичну, так і функціональну адекватність оригінального тексту, одночасно адаптуючи окремі вирази до природної української мови та її стилістичних норм. Найбільш поширеною тенденцією є використання описових трансформацій там, де буквальне калькування фразеологізму або ідіоми могло б звучати неприродно чи втратити образність. Наприклад, вирази на кшталт *burst out into* перекладено як «залунав», *put on an extra spurt* – «схопився рантовим зусиллям», *out of the corner of his eye* – «поглядаючи скоса». У цих випадках перекладач передає динаміку або образ дії, змінюючи форму виразу, але зберігаючи його функціональне навантаження.

Іншою типовою моделлю є калькування з мінімальною адаптацією, що використано для фразеологізмів із високим ступенем універсальності або легкою переносністю у мовну систему перекладу. Прикладами є *lose an hour's sleep* – «втратити годину сну», *pass on* – «передати», *know by heart* – «вміли напам'ять». Такі вирази майже не втрачають свого значення і забезпечують семантичну точність.

Досить часто спостерігається використання стилістичних та емоційних трансформацій, спрямованих на збереження риторичного та образного забарвлення оригіналу. Приклади: *a thousand times no* – «у тисячу разів ні», *fix your eyes on* – «погляд ваш буде спрямований», *side by side* – «побіч себе». У цих випадках перекладач модифікує лексичну форму або синтаксис для максимальної природності та художньої виразності української мови.

Особлива тенденція проявляється у передачі спеціалізованих або специфічних для контексту тваринських дій і звичок, де використовується адаптація до українського читача через описовий переклад. Приклади включають *began to chew the cud* – «почали ремігати», *take to their heels* – «накивали п'ятами», *the fruit of all their struggles* – «плід усіх їхніх змагань». Тут семантична точність підтримується, але відбувається стилістична адаптація до природної мовної норми.

Водночас спостерігається прагнення перекладача до збереження метафоричності та образності оригіналу там, де це можливо. Наприклад, *to the*

last atom of our strength – «до останнього атому наших сил», *the plain truth* – «чиста правда», *root cause* – «причина» (з можливістю уточнення як «першопричина»). Такі варіанти демонструють баланс між калькуванням і стилістичною адаптацією.

Типовою моделлю відтворення фразеологізмів у перекладі є комбіноване застосування декількох трансформацій: калькування, описова трансформація, стилістична модифікація та адаптація до українських мовних норм. Застосування цих моделей дозволяє забезпечити високий рівень еквівалентності та адекватності, зберігаючи ритм, емоційне забарвлення та художню виразність тексту. Водночас деякі вирази отримують додаткову інтерпретаційну або образну функцію, що робить переклад живим і сприйнятливим для українського читача.

Таким чином, узагальнено можна констатувати, що перекладацька стратегія в даному тексті орієнтована на збереження балансу між семантичною точністю і художньою образністю, де більшість фразеологізмів відтворюється через описові або стилістичні трансформації, а пряме калькування використовується там, де воно не шкодить природності мови. Такий підхід забезпечує високу адекватність та сприйнятливості перекладу, одночасно підтримуючи емоційний, риторичний та образний ефект оригінального тексту.

3.2.1. Характеристика джерельного матеріалу - твору Дж. Д. Салінджера *The Catcher In The Rye*

Роман *The Catcher in the Rye* належить до канонічних творів американської літератури XX століття та водночас становить особливу цінність для перекладознавчих досліджень завдяки специфіці свого мовного матеріалу. Твір написаний у формі сповідального монологу від першої особи, що відтворює внутрішній світ шістнадцятирічного героя Голдена Колфілда. Така наративна модель зумовлює домінування розмовної, неформальної, часто емоційно маркованої мови, насиченої сленгом, ідіомами, фразеологізмами та напівстійкими мовними формулами, характерними для американського молодіжного мовлення середини XX століття.

Мовна тканина роману вирізняється високим ступенем усної імітації: текст вибудовується так, ніби читач чує живу, спонтанну мову підлітка з її повторюваністю, еліптичністю, навмисною недбалістю синтаксису та частими емоційними інтенсифікаторами. Саме в цій площині фразеологізми відіграють ключову роль, оскільки вони виконують не лише номінативну, а й характерологічну функцію: через ідіоматичні конструкції розкривається психологічний стан героя, його іронічне ставлення до світу дорослих, внутрішня роздвоєність, вразливість і протест проти фальші соціальних норм. Багато з уживаних фразеологізмів мають виразне стилістичне забарвлення, належать до просторіччя або сленгу й часто не мають прямої лексичної відповідності в українській мові.

Для українського читача роман відомий насамперед у перекладі Олекси Логвиненка, опублікованому під назвою «Над прірвою у житті» (*Ловець у житті*). Цей переклад уже давно набув статусу класичного та сприймається як самостійне художнє явище в українській культурі. Водночас він становить багатий матеріал для аналізу перекладацьких рішень, зокрема у сфері відтворення фразеологічних одиниць. Логвиненко послідовно орієнтується не на формальне копіювання англійських ідіом, а на передачу їх функціонально-стилістичного потенціалу, активно використовуючи ресурси живої української розмовної мови, діалектизми, експресивні частки та народнорозмовні фразеологізми.

Джерельний матеріал роману характеризується високою концентрацією фразеологізмів різного типу: від класичних ідіом із повністю переосмисленим значенням до напівфразеологізованих конструкцій і сталих розмовних кліше. Значна частина цих одиниць є культурно зумовленою та прив'язаною до конкретного історико-соціального контексту повоєнної Америки, що ускладнює їх адекватне відтворення засобами іншої мови. Саме тому переклад потребує складних трансформацій, пов'язаних із семантичним переформатуванням, стилістичною компенсацією та адаптацією до норм українського мовного середовища.

Обраний для аналізу корпус фразеологізмів із роману *The Catcher in the Rye* охоплює найбільш репрезентативні приклади розмовної ідіоматики, які системно повторюються в мовленні головного героя та формують його індивідуальний мовний портрет. Це дає змогу розглядати переклад не лише на рівні окремих лексичних відповідників, а як цілісну систему перекладацьких стратегій, спрямованих на збереження експресивності, емоційної напруги та комунікативної природності оригіналу. У такому контексті твір Селінджера та його український переклад є надзвичайно продуктивним матеріалом для дослідження рівнів еквівалентності, адекватності та типових моделей відтворення фразеологізмів у художньому перекладі.

Приклади, що досліджувались: *to flunk (subjects), to shoot the bull, to be doubled up, to be yellow (guy), to be lousy with, to chew the fat, to pass out, to get fed up, to get somebody off one's mind, to get to hate somebody, to cut classes, to beat smth on someone, to shoot the crap (with), to be crazy about smth, old sport, to get smth screwed up, to bum a ride, to kick somebody out, to beat hell out of somebody, to be old as hell, to get a big bang out of, to hit the sack, to hit the road, to feel blue, to not have all one's marbles, to have time to kill, to fool around, to be bored to death, to fall in love with, to give somebody a buzz.*

3.2.2. Визначення рівня еквівалентності та адекватності перекладу

У наведених прикладах перекладу роману *The Catcher in the Rye* простежується різнорівнева еквівалентність, яка коливається між семантичною, функціональною та прагматичною відповідністю, а в окремих випадках —

свідомим відхиленням від формальної точності заради стилістичної адекватності. Аналіз цих фразеологізмів дає підстави стверджувати, що переклад орієнтований передусім на відтворення комунікативного ефекту й мовного портрета героя, а не на буквальне калькування ідіом.

Уже в першому прикладі з *to flunk four subjects* перекладач використовує українське «*провалився з чотирьох предметів*», що є повним семантичним відповідником і зберігає експресивно-розмовний характер вислову. При цьому додавання конструкції «*моя наука кінчалась*» посилює драматизм ситуації та компенсує емоційне навантаження оригіналу, забезпечуючи високий рівень прагматичної адекватності, навіть якщо формальна структура речення змінюється.

Фразеологізм *to shoot the bull* перекладено як «*спекулювати*» та «*пудрити мізки*», залежно від контексту. У першому випадку відбувається часткова семантична заміна: англійський вираз означає базікати, говорити нісенітницю, тоді як українське «*спекулювати*» зміщує акцент у бік хитрування. У другому прикладі «*пудрив старому мізки*» є функціонально й стилістично дуже влучним відповідником, який точно передає і маніпулятивний характер мовлення Голдена, і його іронічне ставлення до співрозмовника. Тут рівень еквівалентності можна вважати функціональним із повною стилістичною компенсацією.

Конструкція *to be doubled up* передана фразеологізмом «*зігнувшись у три погібелі*», що демонструє високий ступінь ідіоматичної еквівалентності. Хоча образи в обох мовах різні, фізичний стан і експресивність передані майже ідентично, що свідчить про адекватний переклад на рівні образності.

Фразеологізм *to be yellow* у значенні «*боягуз*» не має прямого кольорового відповідника в українській мові, тому переклад «*великий боягуз*» є прикладом нейтралізації образу. Семантика збережена повністю, однак образність втрачена, що знижує рівень формальної еквівалентності, але не шкодить загальній адекватності, оскільки український мовний узус не пов'язує жовтий колір зі страхом.

У виразі *to be lousy with* перекладач уживає «*просто напханий*», що є близьким за значенням і стилістикою. Хоча англійське *lousy* має додаткову оцінну конотацію, український варіант компенсує її інтенсифікатором «*просто*», зберігаючи негативно-емоційне тло.

Фразеологізм *to chew the fat* перекладено як «*розводити бузу*», що є прикладом функціонального відповідника з високим рівнем розмовної експресії. Значення «*довго й беззмістовно розмовляти*» збережене, а стилістичний регістр повністю відповідає мовленню героя, що забезпечує адекватність перекладу.

У випадку *to pass out* переклад «*брикнути з конит*» значно підсилює експресію порівняно з нейтральнішим англійським варіантом. Це свідомо

стилістична гіперболізація, яка, однак, добре вписується в образ Голдена й компенсує загальну емоційну надмірність його мовлення. Формальна еквівалентність тут знижена, але прагматична — висока.

Фразеологізм *to get fed up* перекладено описово — «*усе набридає по саме нікуди*». Така трансформація не є ідіоматичною в строгому сенсі, проте вона точно передає емоційний стан героя й відповідає нормам української розмовної мови, що дозволяє говорити про адекватний комунікативний переклад.

Вираз *to get somebody off one's mind* у перекладі «*я ніяк не міг заспокоїтись*» зазнає семантичного узагальнення. Образ «*викинути з голови*» замінено на опис внутрішнього стану, що знижує образність, але зберігає психологічний зміст.

Конструкція *to get to hate somebody* відтворена майже дослівно через «*аж ненависть прокидається*», що дозволяє говорити про високий рівень семантичної еквівалентності з незначною стилістичною адаптацією.

Фразеологізм *to cut classes* має в українській мові усталений відповідник «прогулювати», тому переклад є повністю еквівалентним як семантично, так і стилістично.

У виразі *to beat it on me* перекладач обирає «*вишився*», що є яскраво розмовним і навіть просторічним варіантом. Хоча буквальне значення «*п'яти*» передане, стиль перекладу значно експресивніший, що підсилює емоційність сцени й відповідає загальному тону роману.

Фразеологізм *to shoot the crap* перекладено як «*побазікати*», що є нейтральнішим, але контекстуально виправданим відповідником. Тут спостерігається часткова стилістична редукція, проте комунікативна функція збережена.

У випадку *to be crazy about* переклад «*був просто в захваті*» є семантично точним.

Вираз *to get screwed up* передано як «*нічого не вийшло*», що є прикладом семантичного спрощення. Хоча негативний результат збережено, елемент хаотичності й зіпсованості дещо згладжений, що знижує образність.

Фразеологізм *to bum a ride* перекладено описово — «*проголосую і проїду на попутній машині*», що забезпечує повне розуміння змісту, хоч і ціною втрати розмовної ідіоматичності.

To kick somebody out має прямий український відповідник «*виперли*», який навіть підсилює грубість ситуації, отже рівень стилістичної адекватності тут високий.

У порівнянні *to beat hell out of somebody* перекладач використовує «*розбив мене*», зберігаючи гіперболічний характер, хоч і зменшуючи експресивність лайливої складової.

Фразеологізм *to be old as hell* перекладено як «*стара ж як світ*», що є класичним ідіоматичним відповідником з високим рівнем еквівалентності.

У виразі *to get a big bang out of* переклад «млієш від утіхи» передає емоційний результат дії, хоча сам образ «*bang*» трансформується. Це приклад функціональної еквівалентності.

Фразеологізми *to hit the sack* і *to hit the road* перекладені як «люлі-люлі» та «поїхати», що демонструє різний ступінь експресивності: перший є яскраво ідіоматичним, другий — нейтральнішим, але контекстуально адекватним.

To feel blue відтворено як «тоскно було страшенно», що повністю компенсує відсутність кольорової метафори інтенсивністю емоційного маркера.

Вираз *to not have all one's marbles* перекладено як «не всі дома», що є повним фразеологічним відповідником із високим рівнем еквівалентності.

Фразеологізм *to have time to kill* має точний український відповідник «згаяти час», що забезпечує семантичну адекватність.

To fool around у перекладі передано шляхом заперечення — «не хвилюєшся абияк», що змінює форму, але зберігає смислову опозицію між серйозністю й легковажністю.

Вираз *to be bored to death* перекладено як «сконати від нудьги», що є образним і стилістично повноцінним відповідником.

Фразеологізм *to fall in love with* у варіанті «уклепався» є прикладом яскравої стилістичної адаптації, яка навіть підсилює розмовний характер оригіналу.

Нарешті, *to give somebody a buzz* перекладено як «дзенькнути», що є майже повною лексико-стилістичною відповідністю.

Загалом аналіз показує, що переклад характеризується високим рівнем адекватності, навіть у тих випадках, де формальна еквівалентність порушується. Перекладач системно надає перевагу збереженню емоційної насиченості, розмовної інтонації та психологічної достовірності мовлення героя, що є ключовим для художнього ефекту твору.

3.2.3. Аналіз перекладацьких трансформацій при відтворенні фразеологізмів

Під час відтворення фразеологізмів у перекладі роману *The Catcher in the Rye* перекладач послідовно застосовує комплекс перекладацьких трансформацій, описаних у теоретичних розділах роботи, зокрема лексико-семантичні, стилістичні, граматичні та прагматичні. Їх використання зумовлене як специфікою англomовної фразеології, так і необхідністю збереження ідіостилю Голдена Колфілда, для якого характерні розмовність, емоційна надмірність, оцінність і часто грубувата експресія.

Однією з найчастіше застосовуваних трансформацій є лексико-семантична заміна, що спостерігається у випадках, коли прямий фразеологічний відповідник в українській мові відсутній або не відповідає стилістичному регістру тексту. Так, у виразі *to shoot the bull* перекладач відмовляється від буквального калькування і використовує різні заміники залежно від контексту: «спекулювати», «пудрити мізки». У першому випадку має місце семантичне

зрушення в бік хитрування, у другому — відтворення маніпулятивного характеру мовлення. Обидва варіанти є результатом контекстуально зумовленої заміни, яка дозволяє зберегти прагматичний ефект висловлювання, навіть якщо базове значення дещо модифікується.

Подібна трансформація простежується й у перекладі *to get screwed up* як «нічого не вийшло». Тут відбувається семантичне узагальнення, оскільки англійський фразеологізм містить додаткову конотацію хаотичності, зіпсованості, втрати контролю. Переклад нівелює образну складову, проте забезпечує зрозумілість і стилістичну нейтральність, що в конкретному епізоді не порушує загальної адекватності.

Широко застосовується ідіоматична заміна, коли англійський фразеологізм передається українським фразеологічним відповідником з іншою образною базою. Яскравими прикладами є *to be doubled up* → «зігнувшись у три погибелі», *to be old as hell* → «стара ж як світ», *to not have all one's marbles* → «не всі дома», *to be bored to death* → «сконати від нудьги». У таких випадках перекладач відмовляється від збереження вихідного образу, але повністю компенсує його за рахунок усталеного українського фразеологізму, що відповідає за значенням, експресією та стилістичним забарвленням. Це приклади повної фразеологічної трансформації з функціональною еквівалентністю.

Окрему групу становлять трансформації, пов'язані з експресивною компенсацією. Так, *to pass out* перекладено як «брикнути з копит». Англійський фразеологізм є розмовним, але відносно нейтральним, тоді як український варіант має яскраво просторічний і навіть грубуватий відтінок. Це свідомо стилістична інтенсифікація, яка компенсує загальну емоційну насиченість мовлення Голдена і відповідає перекладацькій стратегії «посилення розмовності», що простежується в усьому тексті.

Аналогічну компенсаційну трансформацію бачимо у перекладі *to beat it on me* як «вшився». Тут застосовано стилістичну заміну з підвищенням експресії: нейтрально-розмовний англійський вираз замінюється яскравим українським просторіччям, що дозволяє зберегти динаміку сцени й емоційне ставлення оповідача.

У низці випадків перекладач вдається до описового перекладу, що є характерним для фразеологізмів із культурно специфічним змістом. Наприклад, *to bum a ride* відтворено через розгорнуту конструкцію «проголосую і проїду на попутній машині». Така трансформація призводить до втрати фразеологічної стислості, однак забезпечує повну семантичну прозорість для україномовного читача. Аналогічний прийом застосовано у перекладі *to get fed up* («усе набридає по саме нікуди») та *to get somebody off one's mind* («я ніяк не міг заспокоїтись»), де образна складова замінюється описом психологічного стану.

Досить показовими є випадки нейтралізації образу, зумовлені міжкультурними відмінностями. Так, *to be yellow* у значенні «боягуз» перекладається без кольорової метафори. Українська мовна картина світу не пов'язує жовтий колір зі страхом, тому збереження образу призвело б до комунікативного збою. У цьому випадку перекладач застосовує культурно мотивовану семантичну адаптацію, жертвуючи формальною еквівалентністю заради адекватності.

Водночас у перекладі *to feel blue* відбувається зворотний процес: замість калькування кольорової метафори використовується емоційно насичений опис «тоскно було страшенно». Це приклад компенсації втраченої метафори інтенсивністю емоційної лексики, що дозволяє зберегти психологічний ефект вислову.

Менш помітними, але системними є граматичні трансформації, зокрема перебудова синтаксичної структури речення. Наприклад, *When I really worry about something, I don't just fool around* перекладено шляхом смислового переформулювання, де фразеологізм *to fool around* не має прямого відповідника, а передається через логічне протиставлення («по-справжньому хвилює»). Тут відбувається смислова транспозиція, за якої фразеологічне значення зберігається, але змінюється спосіб його мовного вираження.

У цілому аналіз показує, що при відтворенні фразеологізмів перекладач рідко вдається до калькування. Натомість домінують ідіоматичні заміни, описові конструкції, стилістична компенсація та семантична адаптація. Такий підхід відповідає перекладацькій стратегії динамічної еквівалентності, орієнтованої на реципієнта і на відтворення художньо-прагматичного ефекту оригіналу. Застосовані трансформації не є випадковими, а утворюють цілісну систему, спрямовану на збереження розмовного характеру тексту, психологічної достовірності персонажа та загального стилістичного тону твору.

3.2.4. Узагальнення перекладацьких тенденцій і типових моделей відтворення

Узагальнення результатів аналізу перекладу фразеологізмів у романі *The Catcher in the Rye* дозволяє виявити стійкі перекладацькі тенденції та типові моделі відтворення, які формують цілісну й послідовну стратегію передачі ідіостилію оригіналу українською мовою. Ці тенденції безпосередньо корелюють із теоретичними засадами еквівалентності та адекватності перекладу, розглянутими в попередніх розділах, і демонструють практичну реалізацію принципу функціонально-комунікативного підходу.

Найвиразнішою тенденцією є чітка орієнтація перекладу на динамічну, а не формальну еквівалентність. Перекладач систематично жертвує буквальним відтворенням фразеологічної структури заради збереження її смислового ядра, прагматичного ефекту та стилістичного забарвлення. Це особливо помітно у випадках розмовних і сленгових одиниць, де калькування або дослівний

переклад могли б призвести до стилістичної неприродності або семантичної невиразності. Таким чином, провідною моделлю стає функціонально рівноцінна заміна, навіть за умови повної зміни образної бази.

Другою системною тенденцією є активне використання українських фразеологічних відповідників, що не збігаються з англійськими за формою, але відповідають їм за значенням і експресією. Такі заміни, як «зігнувшись у три погібелі», «не всі дома», «стара ж як світ», «сконати від нудьги», утворюють типову модель повної фразеологічної заміни. Вони свідчать про намагання перекладача максимально вписати текст у систему української фразеології, забезпечивши природність мовлення та культурну прийнятність для реципієнта. У межах цієї моделі еквівалентність досягається не на рівні знака, а на рівні функції та впливу.

Ще однією характерною тенденцією є підсилення розмовно-просторічного шару перекладу. У низці випадків українські відповідники є експресивно сильнішими за англійські оригінали. Це проявляється у використанні просторічних або знижених одиниць («вшився», «брикнути з копит», «уклепався»), які компенсують загальну емоційну інтонацію мовлення Голдена Колфілда. Така модель може бути визначена як експресивна компенсація, коли втрати одних стилістичних маркерів перекриваються посиленням інших. Вона є особливо показовою для перекладу художніх текстів із яскраво вираженим суб'єктивним наративом.

Водночас спостерігається тенденція до нейтралізації образності у випадках, коли вихідна метафора є культурно специфічною або непрозорою для українського читача. Такі фразеологізми, як *to be yellow* чи *to feel blue*, перекладаються без збереження кольорової символіки. Це свідчить про застосування моделі культурно зумовленої семантичної адаптації, у межах якої перекладач відмовляється від формального відтворення метафори, щоб уникнути міжкультурної інтерференції та зберегти комунікативну ефективність висловлювання.

Окрему типову модель становить описовий переклад, що використовується переважно для сленгових або ситуативно зумовлених фразеологізмів, таких як *to bum a ride*, *to get fed up*, *to get somebody off one's mind*. У цих випадках перекладач розгортає значення фразеологізму в синтаксично повні конструкції, зменшуючи фразеологічну компактність, але забезпечуючи семантичну прозорість. Ця модель є допоміжною, проте системною, і застосовується там, де відсутній адекватний ідіоматичний відповідник.

Також варто відзначити тенденцію до збереження оцінності та суб'єктивності мовлення навіть у тих випадках, коли фразеологізм формально нівелюється. Перекладач послідовно передає емоційні стани, іронію, зневагу або захоплення героя через добір відповідної лексики, інтонаційних конструкцій і ритміки речення. Це свідчить про домінування моделі прагматичної еквівалентності,

коли ключовим критерієм адекватності є не формальна відповідність, а вплив тексту на читача.

Загалом аналіз дозволяє зробити висновок, що переклад *The Catcher in the Rye* ґрунтується на поєднанні кількох типових моделей: фразеологічної заміни, експресивної компенсації, семантичної адаптації та описового перекладу. Усі вони підпорядковані єдиній перекладацькій тенденції — максимальному відтворенню розмовного, емоційно насиченого та ідіолектного характеру оригіналу. Такий підхід забезпечує високий рівень адекватності перекладу й підтверджує ефективність застосування функціонально-комунікативної теорії перекладу при роботі з художніми текстами, насиченими фразеологією та сленгом.

3.3.1. Характеристика джерельного матеріалу твору Агати Крісті *Murder on the Orient Express*

Твір *Murder on the Orient Express* (український переклад — *Вбивство у Східному Експресі*, переклад Андрія Сметюха) належить до жанру класичного детективного роману. Центральним елементом сюжету є розслідування злочину, здійснюване знаменитим детективом Еркюлем Пуаро. Особливістю джерела є поєднання детективної інтриги, психологічного аналізу персонажів та виявлення соціальних стереотипів, що створює багат шаровий художній образ подій.

Структурно твір побудований як послідовність свідчень пасажирів та спостережень детектива. Використання техніки «обмеженого наратора» дозволяє читачеві отримувати інформацію переважно через сприйняття Пуаро, зберігаючи елемент загадки та напруги. Діалоги виконують подвійну функцію: вони як характеризують персонажів, так і розкривають сюжетні деталі, сприяючи динамічності розповіді.

Лексичні та стилістичні особливості твору включають активне використання ідіоматичних виразів та фразеологізмів англійської мови, таких як *all in a day's work*, *cut and dried*, *wouldn't hurt a fly*. Використовується багата емоційно забарвлена лексика для передачі психологічної атмосфери: наприклад, *taken aback*, *head spins*, *keenly*, *abominable*. Для підвищення напруги застосовуються повтори, риторичні запитання, детальна описовість обстановки та дій персонажів.

Твір має значний інформаційний та пізнавальний потенціал, оскільки дозволяє аналізувати фразеологію англійської мови у художньому контексті та мовні засоби характеристики персонажів. Крім того, він слугує матеріалом для вивчення способів створення інтриги та маніпулювання читачем, а також є цінним для порівняльного аналізу оригіналу та перекладу, зокрема щодо адаптації культурно-специфічних ідіом.

Переклад Андрія Сметюха передає детективний стиль та інтригу твору, адаптуючи оригінальні англійські ідіоми та фразеологізми до української мови.

Логічна структура свідчень та діалогів збережена, що є важливим для підтримання напруги та послідовності розслідування. Переклад також зберігає психологічну тональність персонажів і загальну атмосферу твору, водночас здійснюючи культурну адаптацію для українського читача.

Таким чином, *Murder on the Orient Express* є важливим джерелом для дослідження мовних та стилістичних особливостей художнього тексту, фразеології та перекладацьких стратегій у жанрі класичного детективу.

Приклади, що досліджувались: *to take one's mind off, to get on someone's nerves, to lose one's temper, cannot make head or tail of it, to lose one's head, to keep something to oneself, to be at a loss, to make a fuss, to hold one's tongue, to take no notice of, to lose touch with, to double-cross someone, to get away with it, to give away one's secret, to throw light upon smth, Bad blood, to come to light, to be in the dark, to come clean, to make a clean breast of it, I don't bite, to give someone the slip, dead scared, to soothe somebody down, to harp on, top of the tree, to cut short, to be cut and dried, wouldn't hurt a fly, to put the cart before the horse.*

3.3.2. Визначення рівня еквівалентності та адекватності перекладу

У романі *Murder on the Orient Express* Агати Крісті значна роль належить фразеологізмам, що відображають емоційні реакції, психологічний стан персонажів та динаміку подій. Переклад таких виразів українською мовою вимагає високого рівня еквівалентності та адекватності, адже будь-які спотворення сенсу можуть змінити сприйняття характерів та сюжету.

Фразеологізм *to take one's mind off* у реченні «*I turned the light on above my head and continued to read—to take my mind off, as it were*» у перекладі відтворено як «це зайняло увесь мій час». Переклад адекватно передає функціональний зміст – відволікання від неприємних думок, проте втрачається легкість оригінальної конструкції. У цьому випадку рівень семантичної еквівалентності високий, але стилістична адекватність трохи знижена.

У вислові «*Say, gentlemen, this business is getting on my nerves*» (ця справа починає мене нервувати) переклад цілком адекватно передає емоційне забарвлення героя, тобто рівень еквівалентності як семантичної, так і прагматичної високий. Аналогічно, *to lose one's temper* у реченні «*He lost his temper easily—as I say, it just depended what had happened to upset him*» відображено як «Він дуже легко скаженів». Сенс збережено, хоча українська фраза дещо більш емоційно насичена; еквівалентність семантична висока, прагматична – трохи підвищена через емоційне посилення.

Речення «*I cannot make head or tail of it*» перекладено як «Я не можу зрозуміти, де в ній початок, а де кінець», що передає основний зміст виразу, тобто рівень семантичної адекватності високий, хоча компактність і образність дещо знижені. Фразеологізм *to lose one's head* у реченні про реакцію персонажа на підозру перекладено як «втрачає голову і робить безрозсудні речі», що

зберігає функцію оригіналу, демонструючи високий рівень прагматичної адекватності, оскільки передає наслідок втрати самоконтролю.

У реченні «*I should be obliged if you would keep the matter of Mr. Ratchett's death to yourself for a little time*» фразеологізм *to keep something to oneself* передано як «будете тримати смерть Ретчетта в таємниці», що повністю відтворює семантичний і функціональний зміст. Аналогічно, *to hold one's tongue* у реченні «*If so, try to get him to hold his tongue*» перекладено як «попросіть його припнути язика», з високим рівнем еквівалентності та збереженням комунікативної функції.

Фразеологізм *to take no notice of* у реченні «*Poirot took no notice of the suggestion*» перекладено як «Пуаро нічого не відповів», що передає сенс і поведінку персонажа, хоча не відтворює буквальної форми. Рівень семантичної адекватності залишається високим, прагматичної – достатній. Вираз *to lose touch with* у реченні «*I have lost touch with the younger generation*» перекладено як «Я втратила контакт із молодшим поколінням», що зберігає обидві функції: семантичну і комунікативну, демонструючи високий рівень еквівалентності.

Фразеологізми, пов'язані з обманом і хитрощами, як *to double-cross someone* і *to get away with it*, у перекладі «Думаєш, що ти обдури нас і втік, так?» передають і смисл, і емоційне забарвлення, тобто рівень адекватності високий. Також вираз *to give away one's secret* передано як «I ви не розповісте секрет дами?», збережено функцію контролю за інформацією, а *to throw light upon smth* у реченні «Чи можете ви пролити хоч якесь світло на цю трагедію?» відтворює образність і комунікативну функцію.

Фразеологізми, що описують соціальні стосунки або конфлікти, як *bad blood* у реченні «Чи ви знаєте про якісь непорозуміння між вашим господарем та містером МакКвінном?» перекладено як «непорозуміння», що передає основний смисл, але зменшує метафоричне забарвлення; семантична адекватність висока, а прагматична – середня. Вирази, пов'язані з виявленням інформації, як *to come to light* і *to be in the dark*, перекладено описово («кожна нова деталь замість прояснювати ще більше заплутувала справу», «...так і не зрозумів»), що дозволяє зберегти семантичний і функціональний зміст, з високим рівнем еквівалентності.

Фразеологізми, що передають емоції страху або страхіття, як *to come clean*, *to make a clean breast of it*, *I don't bite*, *to give someone the slip*, *dead scared*, *to soothe somebody down*, збережені в перекладі як «Гадаю, мені краще говорити вам правду», «...розповісти вам усю правду», «Я не кусаюся», «йому вдалося вислизнути», «Я страшенно його боюся», «...хотів мене заспокоїти», що демонструє високий рівень адекватності, бо передано як смисл, так і емоційне забарвлення.

Фразеологізми, що виражають дратування або надмірну увагу, як *to harp on*, та ті, що описують соціальний статус, як *top of the tree*, передані у перекладі

вільно, але зберігають прагматичну функцію: «Що ви заладити з тим італійцем?» та «Але про вас зараз говорить увесь світ!». Такі варіанти показують високий рівень прагматичної адекватності при деякому спрощенні образності.

Насамкінець, фразеологізм *to cut short* та *to be cut and dried* передано як «Пуаро обірвав його потік споминів» і «В усіх методах повинно бути чітко та ясно – опиратися виключно на факти», що відтворює семантичний і комунікативний зміст, демонструючи високий рівень еквівалентності та адекватності. Вираз *wouldn't hurt a fly* – «...які й мухи не скривдять» також точно передає образність і функцію характеристики персонажа, а *to put the cart before the horse* – «ви схильні забігати наперед» передає метафоричне значення, що відповідає оригіналу.

Таким чином, аналіз показує, що переклад Андрія Сметюха має високий рівень семантичної і прагматичної еквівалентності та адекватності, оскільки більшість фразеологізмів передані так, щоб український читач міг зрозуміти не лише буквальний зміст, а й емоційне та функціональне забарвлення, що було властиве оригінальному тексту Агати Крісті. У більшості випадків збережено і образність англійських виразів, і комунікативну функцію, що забезпечує цілісність і стилістичну насиченість перекладу.

3.3.3. Аналіз перекладацьких трансформацій при відтворенні фразеологізмів

У тексті Агати Крісті "*Murder on the Orient Express*" фразеологізми відіграють важливу роль у передачі характеру персонажів, їхніх емоцій та соціальних відтінків. Переклад Андрія Сметюха в більшості випадків зберігає смислову та стилістичну відповідність, хоча іноді застосовуються трансформації для збереження природності української мови або ритму тексту.

Наприклад, фраза "*I turned the light on above my head and continued to read—to take my mind off, as it were*" перекладена як «Я увімкнув світло над головою та продовжив читати – це зайняло увесь мій час». Тут перекладач не дослівно передав ідіому *to take one's mind off*, а адаптував її до української, зберігаючи функцію відволікання від тривоги. Це забезпечує високу адекватність, хоча еквівалентність є умовною.

У реченні "*Say, gentlemen, this business is getting on my nerves*" перекладено як «Знаєте, джентльмени, ця справа починає мене нервувати». Переклад повністю передає емоційне забарвлення і стилістичну відтінок роздратування, що демонструє високий рівень еквівалентності та адекватності. Тут збережено прямий ефект оригіналу, хоча образність фразеологізму дещо спрощена.

Фраза "*He lost his temper easily—as I say, it just depended what had happened to upset him*" перекладена як «Він дуже легко сказенів». Перекладач скоротив структуру, передавши основний смисл, зменшивши детальну модальність. Це зберігає адекватність, але дещо знижує рівень формальної еквівалентності.

I cannot make head or tail of it – «Я не можу зрозуміти, де в ній початок, а де кінець». Тут переклад точно відтворює значення, використовуючи український фразеологізм, що зберігає і семантичну, і функціональну адекватність.

Вираз *"But I know human nature, my friend, and I tell you that, suddenly confronted with the possibility of being tried for murder, the most innocent person will lose his head and do the most absurd things"* перекладено як «Проте я трошки знайомий з людською психологією, друже, і, хочу вам сказати, навіть невинна людина, яку можна хоч якось запідозрити, втрачає голову і робить безрозсудні речі». Тут еквівалентність збережена на рівні значення, але перекладач додає уточнення («яку можна хоч якось запідозрити»), що підвищує адекватність у контексті українського читача.

I should be obliged if you would keep the matter of Mr. Ratchett's death to yourself for a little time – «Я буду дуже вдячний, якщо ви будете тримати смерть Ретчетта в таємниці принаймні на невеликий час». Переклад адекватно передає ввічливий тон та функціональне значення, рівень еквівалентності високий.

У реченні *"Dr. Constantine was at a loss to know what to make of this singular remark"* перекладено як «Лікар Константин розгубився й не знав, як відреагувати на цю ремарку». Використано трансформацію «розгубився», що є адекватним українським виразом для *to be at a loss*. Еквівалентність семантична, а функціональна передана без втрати.

Don't you think that you are making rather a fuss about nothing, M. Poirot? – «Чи не здається вам, що ви надмірно цим переймаєтесь, містере Пуаро?». Тут переклад зберігає ввічливість і злегка м'якшує емоційний тон, що відповідає українським мовним нормам.

Вираз *"If so, try to get him to hold his tongue"* перекладено як «Якщо так, то попросіть його припнути язика». Трансформація вдаль функціональне рішення: дослівно це не звучало б природно українською, але смисл і тон збережено.

Фраза *"Poirot took no notice of the suggestion"* – «Пуаро нічого не відповів». Тут перекладач обрав узагальнений варіант, що трохи зменшує образність, але залишається адекватним у контексті розмовного стилю.

I have lost touch with the younger generation – «Я втратила контакт із молодшим поколінням». Переклад семантично точний, еквівалентність на високому рівні.

Thought you'd double-cross us and get away with it, did you? – «Думаєш, що ти обдурив нас і втік, так?». Тут дві фразеологічні одиниці (*double-cross*, *get away with it*) передані через простий український відповідник «обдурив... і втік», що забезпечує адекватність, але дещо спрощує яскравість оригіналу.

You will not give away a lady's secret? – «І ви не розповісте секрет дами?». Переклад точно відтворює значення та тон, еквівалентність і адекватність високі.

You cannot throw any light upon the tragedy? – «Чи можете ви пролити хоч якесь світло на цю трагедію?». Український варіант зберігає метафоричний смисл, еквівалентність семантична, адекватність висока.

As far as you know, was there any quarrel or bad blood between your master and Mr. MacQueen? – «Чи ви знаєте про якісь непорозуміння між вашим господарем та містером МакКвінном?». Фразеологізм *bad blood* адаптований як «непорозуміння», що зберігає функціональну адекватність, але втрачає кольорову образність.

The whole thing was a very cleverly planned jigsaw puzzle, so arranged that every fresh piece of knowledge that came to light made the solution of the whole more difficult – «Загалом, уся ця справа повинна була мати вигляд головоломки, в якій кожна нова деталь замість прояснювати ще більше заплутувала справу». Вираз *come to light* адекватно передано українською, семантична еквівалентність висока.

Lieutenant Dubosc was still in the dark – «лейтенант Дюбош так і не зрозумів». Тут *in the dark* передано через контекстуальний опис, що зберігає адекватність, хоча образність втрачена.

Guess I'd better come clean – «Гадаю, мені краще говорити вам правду», *a to make a clean breast of it* – «розповісти вам усю правду». Обидва фразеологізми передано з високою семантичною та функціональною адекватністю.

I should hope not. But I don't bite. – «Я не кусаюся». Прямий, але природний переклад для українського читача, адекватність і еквівалентність високі.

He would have been lynched by the populace had he not been clever enough to give them the slip – «йому вдалося вислизнути». Тут передана функція фразеологізму, семантична точність є, стилістичний колорит дещо спрощений.

I'm dead scared of that man – «Я страшенно його боюся». Передача емоційного забарвлення адекватна, семантична еквівалентність висока.

It just made me mad the way the conductor tried to soothe me down – «проте я точно знала, що хтось там був!». Тут переклад трохи вільний, але передає емоційний стан, адекватність збережена.

Now you harp on your Italian! – «Що ви заладили з тим італійцем?». Український варіант не дослівний, але функціонально передає докір і повторюваність дії.

But you, you are at the top of the tree nowadays, mon vieux! – «Але про вас зараз говорить увесь світ!». Тут відбулося стилістичне перефразування для збереження адекватності у культурному контексті.

Poirot cut short the flood of reminiscence – «Пуаро обірвав його потік споминів». Переклад точно передає значення, адекватність висока.

There everything would be cut and dried—it would be all kept to the facts—a well-ordered business – «В усіх методах повинно бути чітко та ясно – опиратися

виключно на факти». Фразеологізм *cut and dried* передано через пояснювальний варіант, що зберігає адекватність, але трохи зменшує образність.

Really, you know, she is the kind of creature who wouldn't hurt a fly – «Насправді, вона з тих людей, які й мухи не скривдять». Еквівалентність і адекватність високі, вираз передано дослівно.

You are inclined to put the cart before the horse – «Ви схильні забігати наперед». Переклад адекватний функціонально, семантична еквівалентність середня, бо образність фразеологізму втрачена.

Як висновок, можна сказати, що перекладач здебільшого підтримує високий рівень адекватності, забезпечуючи природність українського тексту, іноді застосовуючи трансформації зміни структури, пояснення або адаптації для культури читача. Еквівалентність семантична зберігається переважно, хоча деякі образні та емоційні відтінки оригіналу спрощені.

3.3.4. Узагальнення перекладацьких тенденцій і типових моделей відтворення

Узагальнений аналіз перекладу фразеологізмів у творі *Murder on the Orient Express* показує, що перекладач дотримується двох основних тенденцій: прагнення до семантичної адекватності та функціональної адекватності, іноді на шкоду дослівній еквівалентності. З одного боку, це дозволяє українському тексту залишатися природним і зрозумілим для читача, з іншого — частково спрощується образність і колорит оригіналу.

Найчастіше перекладач застосовує трансформації адаптації, коли англійський фразеологізм передається через український відповідник, що максимально наближає його функцію до контексту. Наприклад, *to make head or tail of it* перекладено як «не можу зрозуміти, де в ній початок, а де кінець», а *to be at a loss* — «розгубився й не знав, як відреагувати». Ці приклади демонструють високу функціональну адекватність та прийнятний рівень семантичної еквівалентності, хоча форма фразеологізму змінена.

Інший тип трансформацій – контекстуальна адаптація, коли перекладач пояснює або уточнює зміст для українського читача, зберігаючи смислове навантаження. Такі приклади: *to lose one's head* передано як «втрачає голову і робить безрозсудні речі», або *dead scared* – «страшенно боюся». Ці переклади підтримують емоційну та психологічну характеристику персонажів, що є ключовим для детективного жанру.

Також спостерігається стилістична консервація, коли перекладач намагається зберегти емоційне забарвлення або соціальний контекст оригіналу. Наприклад, *you are at the top of the tree* у перекладі як «про вас зараз говорить увесь світ» передає сенс успіху та визнання, хоча метафора змінена для українського культурного контексту.

Досить часто використовуються пояснювальні трансформації, які дозволяють уникнути буквального перекладу, що був би неприродним. Це стосується,

наприклад, *cut and dried*, перекладеного як «*опиратися виключно на факти*», де образність англійського вислову зменшена, але передано функціональну роль у тексті.

Загалом, у перекладі переважають три типові моделі відтворення фразеологізмів:

1. Прямі відповідники – коли фразеологізм має природний український аналог (*wouldn't hurt a fly* – «*й мухи не скривдять*»).
2. Адаптаційні трансформації – коли сенс передається через пояснювальну або функціональну заміну (*to take one's mind off* – «*це зайняло увесь мій час*»).
3. Контекстуальні та стилістичні зміни – коли перекладач враховує українську мовну культуру, зберігаючи функцію, але змінюючи образність (*top of the tree* – «*про вас зараз говорить увесь світ*»).

Таким чином, переклад демонструє тренд на адаптацію фразеологізмів до української мовної та культурної системи з одночасним прагненням зберегти емоційний, стилістичний і функціональний ефект оригіналу. Такий підхід забезпечує читачеві повне розуміння сюжету та внутрішнього світу персонажів, хоча окремі кольорові чи метафоричні нюанси можуть бути дещо згладжені.

Висновки

Аналіз перекладів фразеологізмів у творах Дж. Орвелла (*Animal Farm*, 1984), Дж. Д. Селінджера (*The Catcher in the Rye*) та Агати Крісті (*Murder on the Orient Express*) дозволяє виділити спільні тенденції та специфічні моделі відтворення, характерні для художнього перекладу з англійської на українську мову.

По-перше, усі переклади демонструють орієнтацію на функціонально-комунікативну еквівалентність. Перекладачі відмовляються від буквального копіювання фразеологізмів англійської мови, зберігаючи при цьому їхній семантичний та емоційний зміст, стилістичне забарвлення та прагматичний ефект. У творах Орвелла це проявляється у відтворенні сатиричної алегорії та соціальної критики через адекватні українські фразеологічні відповідники; у романі Селінджера — у переданні живої розмовної мови й психологічного портрету Голдена Колфілда; у романі Крісті — у відтворенні детективної напруги та манери персонажів через природні для української мови фразеологізми та стійкі мовні кліше.

По-друге, у перекладах активно застосовуються лексико-семантичні та ідіоматичні трансформації, стилістична компенсація та описовий переклад. Наприклад, у романі Селінджера вирази *to shoot the bull* або *to get fed up* передані через контекстуально обґрунтовані українські відповідники чи описові конструкції, зберігаючи емоційне навантаження та розмовний стиль. У творах Орвелла та Крісті подібні трансформації забезпечують відтворення характеру персонажів, інтригуючого сюжету та сатиричного або детективного ефекту, навіть якщо прямий фразеологічний еквівалент відсутній.

По-третє, спостерігається експресивна компенсація та стилістична адаптація, що дозволяє підкреслити індивідуальний мовний стиль персонажів. У романі Селінджера це проявляється у підсиленні просторічної та емоційної насиченості мови підлітка; у творах Орвелла — у збереженні сатиричного або авторитарного тону; у романі Крісті — у переданні емоційних реакцій та тонких нюансів мовлення детективних персонажів.

По-четверте, перекладачі широко застосовують культурно мотивовану адаптацію. У випадках культурно специфічних фразеологізмів чи метафор, які були б непрозорими для українського читача, здійснюється нейтралізація образу або його заміна на адекватний контексту відповідник. Наприклад, кольорові метафори англійської мови у Селінджера перекладені через емоційні або описові конструкції, щоб зберегти комунікативний ефект, а не форму.

По-п'яте, характерною є описова передача значення фразеологізмів, особливо коли вони містять сленгові, регіональні чи ситуативно специфічні елементи. Такі трансформації забезпечують семантичну прозорість і зрозумілість для українського читача, зменшуючи при цьому компактність ідіоми.

Узагальнюючи, переклади усіх трьох творів демонструють системний підхід до передачі фразеологічної мови та суб'єктивного стилю персонажів. Домінують моделі функціонально рівноцінної заміни, експресивної компенсації, семантичної адаптації та описового перекладу. Такий комплексний підхід забезпечує високий рівень адекватності перекладу, дозволяє зберегти психологічну достовірність персонажів, стилістичний тон оригіналу та ефект живого мовлення, що підтверджує ефективність застосування функціонально-комунікативної теорії перекладу при роботі з художніми текстами різного жанру.

ВИСНОВКИ

У ході проведеного дослідження було здійснено комплексний аналіз перекладу фразеологізмів у творах Дж. Орвелла (*Animal Farm*, 1984), Дж. Д. Селінджера (*The Catcher in the Rye*) та Агати Крісті (*Murder on the Orient Express*). Результати роботи дозволили встановити наступні ключові положення:

1. Аналіз джерельного матеріалу показав, що фразеологізми виконують у художніх текстах не лише номінативну функцію, а й значущу роль у формуванні стилю автора, психології персонажів та передачі культурно специфічного контексту. У творах Селінджера домінує розмовна, сленгова і емоційно насичена мова, тоді як Орвелл і Крісті активно використовують ідіоми, стали образну лексику та фразеологічні кліше, що підсилює художній ефект.

2. Визначено рівні еквівалентності та адекватності перекладу, які варіюються від повної семантичної відповідності до функціонально-прагматичної компенсації. Найбільш ефективними виявилися стратегії функціонально-комунікативного перекладу, які забезпечують збереження психологічної достовірності персонажів і емоційного забарвлення оригіналу, навіть у випадках втрати формальної еквівалентності.

3. Проаналізовано перекладацькі трансформації, зокрема лексико-семантичну заміну, ідіоматичну заміну, стилістичну компенсацію, описовий переклад та культурну адаптацію. Встановлено, що перекладачі свідомо застосовують ці трансформації для відтворення розмовної мови, сленгу, емоційної експресії та культурно специфічних реалій оригіналу.

4. Виявлено типові моделі відтворення фразеологізмів у перекладі:

- повна фразеологічна заміна за іншою образною базою;
- експресивна компенсація для підсилення емоційної насиченості;
- культурно мотивована адаптація;
- описовий переклад для сленгових або ситуативно зумовлених одиниць.

5. Практична значущість дослідження полягає у формуванні рекомендацій для перекладачів та викладачів, спрямованих на ефективне відтворення стилю, психологічної достовірності та культурних особливостей художніх текстів.

6. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розширенням аналізу на інші жанри та епохи англійської літератури, а також із дослідженням впливу перекладацьких стратегій на сприйняття тексту читачем, що сприятиме розвитку теорії динамічної еквівалентності та міжкультурної комунікації.

Отже, результати проведеного дослідження підтверджують ефективність функціонально-комунікативного підходу при перекладі фразеологізмів і показують, що комплексне застосування різних трансформацій дозволяє зберегти художню цілісність оригіналу та забезпечити адекватність перекладу для цільової аудиторії.

CONCLUSIONS

The research is devoted to a comprehensive analysis of the translation of idiomatic expressions in the works of George Orwell (*Animal Farm*, 1984), J. D. Salinger (*The Catcher in the Rye*), and Agatha Christie (*Murder on the Orient Express*). The findings of the research can be summarized as follows:

1. Analysis of the source material revealed that idiomatic expressions perform not only a nominative function but also play a significant role in shaping the author's style, character psychology, and conveying culturally specific context. In Salinger's works, the dominant feature is colloquial, slang-filled, and emotionally marked language, whereas Orwell and Christie actively use idioms, fixed imagery, and set phrases to enhance the artistic effect.

2. Levels of equivalence and adequacy in translation were determined, ranging from full semantic correspondence to functional-pragmatic compensation. Functionally communicative strategies proved most effective in maintaining the psychological credibility of characters and the emotional tone of the original text, even when formal equivalence was compromised.

3. Translation transformations were analyzed, including lexical-semantic substitution, idiomatic replacement, stylistic compensation, descriptive translation, and cultural adaptation. Translators consciously apply these transformations to reproduce colloquial speech, slang, emotional expressiveness, and culturally specific realities of the source text.

4. Typical models of idiom translation were identified:

- complete idiomatic replacement with a different figurative basis;
- expressive compensation to enhance emotional intensity;
- culturally motivated adaptation;
- descriptive translation for slang or context-dependent units.

5. Practical significance of the research lies in the development of recommendations for translators and language instructors aimed at effectively reproducing style, psychological credibility, and cultural features of literary texts.

6. Future research perspectives include extending the analysis to other genres and periods of English-language literature and examining the influence of translation strategies on reader perception, contributing to the development of functional equivalence theory and intercultural communication.

In conclusion, the findings of the research confirm the effectiveness of the functional-communicative approach in translating idiomatic expressions and demonstrate that the combined use of various transformations allows for the preservation of the artistic integrity of the original text and ensures the adequacy of the translation for the target audience.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Болдирева А. Є., Яровенко Л. С. *Переклад фразеологічних одиниць*. Writings in Romance-Germanic Philology. 2024. № 2 (53). DOI: 10.18524/2307-4604.2024.2(53).323937.
2. Власенко Л. В., Тригуб І. П. *Фразеологічні одиниці та їх класифікація*. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2019. № 39. Т. 3. DOI: 10.32841/2409-1154.2019.39.3.2.
3. Вівич К. *Фразеологія як лінгвістична наука. Класифікація фразеологічних одиниць*. Актуальні проблеми іноземної філології і лінгводидактики [Електронне видання] : збірник наукових статей здобувачів вищої освіти факультету іноземної філології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Харків, 2022. Вип. 4. С. 62–65.
4. Гриценко В., Ясинська Т. *Культурологічний аспект у перекладі*. Scientific practice: modern and classical research methods : матеріали конференції, Boston, USA, 16 September 2022. Р. 105. DOI: 10.36074/logos-16.09.2022.29.
5. Жулавська О. О. *Теоретичні та практичні аспекти англо-українського перекладу* : навчальний посібник. Суми : Сумський державний університет, 2023. 166 с.
6. Корунець І. В. *Порівняльна типологія англійської та української мов* : навчальний посібник. Вінниця : Нова Книга, 2003. 464 с.
7. Корунець І. В. *Теорія і практика перекладу (аспектний переклад)* : підручник. Вінниця, 2003. 448 с.
8. Корунець І. В. *Вступ до перекладознавства* : підручник. Вінниця : Нова Книга, 2008. 512 с.
9. Кочерган М. П. *Вступ до мовознавства* : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Київ : Видавничий центр "Академія", 2001. 368 с.
10. Манакін В. *Когнітивна лінгвістика та доцільність для сучасного мовознавства* // Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Вип. 95 (1). Кіровоград, 2011. С. 584.
11. Махоніна Н. Г. *Національно-культурна специфіка фразеологізмів із тематичної групи «правові відносини» (на матеріалі німецької та української мов)* // Закарпатські філологічні студії. 2020. Вип. 14. Т. 1. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2020.14-1.28>.
12. Орвелл Дж. *Колгосп тварин* : казка / Дж. Орвелл ; пер. з англ. І. Чернятінський. Київ : Прометей, 1945.
13. Селінджер Дж. Д. *Над прірвою у житті* / Дж. Д. Селінджер ; пер. з англ. О. Логвиненко. Київ : [Видавництво], [рік видання].

14. Крісті А. *Вбивство у Східному Експресі* / А. Крісті ; пер. з англ. А. Сметюх. Київ : [Видавництво], [рік видання].
15. *Англійські фразеологізми* [Електронний ресурс] : навчальний матеріал / Dovidka.biz.ua. URL: <https://dovidka.biz.ua/angliyski-frazeologizmi/> (дата звернення: 17.12.2025).
16. *Найуживаніші англійські ідіоми: приклади з перекладом* [Електронний ресурс] / Green Forest. URL: <https://greenforest.com.ua/journal/read/naiuzhyvanishi-anhliiski-idiomy-pryklady-z-perekladom> (дата звернення: 17.12.2025).
17. *Як контекст впливає на точність перекладу?* [Електронний ресурс] : розділ. Львів, 2025. URL: <https://rozdil.lviv.ua/news/iak-kontekst-vplyvaie-na-tochnist-perekladu/> (дата звернення: 17.12.2025).
18. Терентій А. С., Куш Н. В., Попова О. А. *Структурно-семантичні особливості фразеологізмів у романі Є. Гуцала «Позичений чоловік»*. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2021. № 5–1. DOI: 10.32838/2710-4656/2021.5-1/11.
19. Adelnia A., Vahid Dastjerdi H. *Translation of idioms: a hard task for the translator*. Theory and Practice in Language Studies. 2011. Vol. 1. № 7. P. 879–883. DOI: 10.4304/tpis.1.7.879-883.
20. Alisoy H. *Structural and semantic taxonomy of English phraseological units: a theoretical perspective*. Original Research Article / Originalus Mokslinis Straipsnis. 2025. Vol. 1. № 8. DOI: 10.69760/portuni.0108005.
21. Baker M. *In other words : a coursebook on translation* / 2nd ed. London, 2011. 418 p.
22. Christie A. *Murder on the Orient Express* / A. Christie. London, 2009.
23. Kovács G. *An evergreen challenge for translators – the translation of idioms*. Acta Universitatis Sapientiae, Philologica. 2016. Vol. 8. № 2. P. 61–77.
24. Melnyk N., Dyshleva G., Davydenko A., Matviichuk T., Zhytar I. *The linguistic concept of phraseological units denoting the personality inner world in the modern Ukrainian and English languages*. Amazonia Investiga. 2022. Vol. 11. № 56. P. 91–102. DOI: 10.34069/AI/2022.56.08.10.
25. Newmark P. *A textbook of translation*. 1988.
26. Nikonova V. H., Nikitchenko K. P. *A Course in Contrastive Lexicology of the English and Ukrainian Languages / Курс зіставної лексикології англійської та української мов* : навч. посібник. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2020. 460 с.
27. Orwell G. *Animal Farm* [Електронний ресурс] / G. Orwell. First published in 1944. Adelaide : eBooks@Adelaide, The University of Adelaide Library. URL: <https://ebooks.adelaide.edu.au/o/orwell/george/o79a/index.html> (дата звернення: 17.12.2025).

28. Salinger J. D. *The Catcher in the Rye* / J. D. Salinger. Boston : Little, Brown and Company, 1951.